

CELE TREI CRISURI

ANALE CULTURALE

Director-Fondator: GEORGE BACALOGU

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

„CELE TREI CRIȘURI“

Centrala: ORADEA, str. Regele Ferdinand, 11 (Casa Națională)—Telefon 119.
Redacția și Administrația din București—Str. Regală, 18.

ABONAMENTE:

Pe un an	Lei 200.—
Pe un an școli de toate gradele	Lei 500.—
Pe un an autorități	Lei 1000.—
Abonament de încurajare	Lei 2000.—
Pe un an studenții	Lei 100.—

In străinătate: Europa 1500 lei; America 7 dolari.

Anunțuri și reclame după tarif. — Manuscrisele nu se înapoiază.

Abonamentele de încurajare se certifică, publicând numele abonatului la o rubrică specială.

CUPRINSUL:

<i>Maria, Regină a României</i>	Între Români din America
<i>Cele Trei Crișuri</i>	In al unsprezecelea an
<i>S. Mehedinți</i>	Români de peste hotare
<i>Ion C. Grădișteanu</i>	Insemnăntea Românilor de peste hotare
<i>Ion Foti</i>	Macedo-Români
<i>Sextil Pușcariu</i>	Români din Istria
<i>Victor Eftimiu</i>	Cântec din Macedonia (Versuri)
<i>Traian Birănescu</i>	Români din Banatul înstrăinat
<i>Vasile Stoica</i>	Români din Ungaria (I)
<i>A. Davidescu</i>	Români din Ungaria (II)
<i>Paul Negulescu</i>	Români din America
<i>Ștefan Popp</i>	Români din Cehoslovacia (I)
<i>Gh. Vornicu</i>	Români din Maramurașul Cehoslovac (II)
<i>Ștefan Ciobanu</i>	Români de peste Nistru
* * *	Populară de peste Nistru (Versuri)
<i>Radu Budișteanu</i>	Politica externă (Conferința de la Haga, Criza din Spania, Socialiștii francezi, Căsătoria de la Roma.

NOTE: Col. F. Bacaloglu: Stări de lucruri îngrijitoare. — Prof. Bogdan C. Ionescu: Un mare efort cultural. — B.: D-l Albert Thomas în România.

CĂRȚI: G. Baiculescu: Porunca a zecea de Const. Kiriteșcu. — G. Sofronie: Unirea Principatelor și evoluția Ideii de Stat de Const. Turtureanu.

NOTIȚE: Asupra inițiativei «Celor Trei Crișuri», pentru ridicarea unui monument lui Barbu St. Delavrancea la Oradea. — Conferințele Ateneului Român-Oradea. — Noul sediu al Reuniunii și Revistei «Cele Trei Crișuri», în Casa Națională la Oradea.

NOUȚĂȚILE ZILEI, CLIȘEE, BIBLIOGRAFIE, ETC.

COLABORATORII REVISTEI:

I. Agârbiceanu, I. Al. Brătescu-Voineșt, C. Banu, N. Bănescu, G. Bogdan-Duică, N. Bartzaria, Zah. Bârsan, Maria Baiulescu, G. Baiculescu, Șt. Bezdechi, L. Blaga, I. Bianu, Oct. Beu, Elena Bacaloglu, Const., Victor și George Bacaloglu, Traian Birănescu, Emanoil Bucuță, Al. Bogdan, V. Bursan, Al. Ciura, R. Ciorogariu, A. Ciortea, Th. Capidan, Alexandrina Gr. Cantacuzino, Eugen Constant, A. Cotruș, Gh. Ciuhandu, Teofil Codreanu, I. Const.-Delabaia, Const. Doboș, Viora Dr. Ciordaș, V. Corbasca, Cridim, M. Chioveanu, V. Demetrius, R. Demetrescu, Ovid Densușianu-fiul, I. G. Duca, Virgil Drăghiceanu, Mihail Dragomirescu, Silviu Dragomir, Ion Dragu, A. Davidescu, Mihail Dragoș, Ion Dongorozi, Victor Eftimiu, Ion Foti, Horia Furtună, Eug. Filotti, G. Galaction, D. Gusti, Al. Ghidionescu, Vasile Al. George, Ion Gane, C. Gane, Dem. Gălman, D. Găldău, Radu Gyr, C. Hodoș, N. Iorga, Bogdan Ionescu, Al. Iacobescu, Iustin Ilieșiu, Emil Isac, N. E. Idieru, Constantin Kiriteșcu, G. Kristof, E. Lovinescu, I. Lupas, A. Lu-

peanu-Melin, Dr. Cassiu Maniu, G-ral Moșoiu, S. Mehedinți, G. Meitani, V. Meruțiu, Arhiereu Andrei Crișanul, V. Militaru, R. S. Molin, Virgil Molin, T. Murășanu, N. Milcu, M. Mora, I. Montani, G. Murnu, Paul Negulescu, D. Nanu, A. Nanu, A. Negură, G. Oprescu, G-ral Scarlat Panaitescu, Ion Peretz, N. Pora, Sextil Pușcariu, V. Petala, Al. Pteancu, I. Pillat, Ecaterina Pitiș, I. Pogan, D. Pompei, Matilda Poni, Septimiu Popa, Paul I. Prodan, George Pallady, Pr. Gh. Pteancu, P. I. Papadopol, Mircea Rădulescu, G. Rotică, C. Rîuleț, G-ral Rudeanu, Alexandrina Scurtu, I. Simionescu, I. P. Sachelarie, Vasile Savel, Andrei Sigmond, Const. M. Sipsom, Al. T. Stamatiad, Eugeniu Speranția, Marin Ștefănescu, I. U. Soricu, C. Sudețeanu, G. Sofronie, C. Stratulat, O. Tafrali, Caton Theodorian, G. Tutoveanu, Nuși Tulliu. N. G. Tistu, G. Tașcă, V. Al. Valjean, I. Valerian-George Voevidca, Volbură Poiană-Năsturaș, Eugen Titeanu, Gh. Vornicu, George M. Zamfirescu.

IN AL UNSPREZECELEA AN

Cu numărul de față revista noastră intră în al unsprezecelea an de viață. Se cade să ne uităm puțin în urmă și să străbatem cei zece ani, încheiați nu fără multă trudă din partea noastră, și cu foarte multă nepăsare din partea celor mai mulți; dar, pe deasupra a tot cece este omnesc, deci trecător, trebuie să amintim că gândul care ne-a călăuzit truda ce-am depus-o a trecut osteneala noastră și nepăsarea altora. Și gândul, dacă a fost tradus în faptă, aduce cu sine cea mai dulce mângâiere, aceea a neobositului răbdător care, spulberând pulberea prundurilor, găsește piatra purtătoare de aur. Cei zece ani petrecuți ai revistei noastre au însemnat fiecare în parte, câte o izbândă. N'am fost numai o tribună românească în aceste părți aproape înstrăinate ale țării, ci mai mult o carte românească cu învățături, bune și pentru cel care trebuie să-și aducă neconținut aminte de neamul lui și cultura neamului lui, cât—și mai ales—pentru cei cari sunt chemați să cunoască și să se adapteze la o viață spirituală nouă, aceea a românismului integral. În acest scop — în anii din urmă — revista noastră

a inaugurat o serie de numere privind o singură chestiune pentru ca, astfel, cititorul român de dată recentă să intre mai în amănunțimi în sufletul românesc,

manifestat în artă, literatură, politică, economie națională, etc..., ca să se poată, în felul acesta, simți în atmosfera unei aceeași civilizații din care pretinde că a fost îndepărtat.

Strajă de zece ani la granița de vest a țării, strajă de cultură națională românească și de apărare contra tuturor tendințelor de infiltrațiune—pe cale culturală— a ideilor subversive ale pescuitorilor în ape turburi, revista noastră pășește azi în al doilea deceniu al existenței sale, închinând numărul de față Românilor din afara hotarelor noastre politice, către care trebuie să avem totdeauna ochii îndreptați și față de care trebuie să fim totdeauna gata a-i ajuta.

Biruit-au gândul nostru, în acești zece ani trecuți, ca să ridicăm în părțile orădene o fortăreață culturală de temut, pentru apărarea prestigiului națiunii mult încercate în decursul veacurilor. Acelaș gând ne va înarma și ne va oțeli sufletele, oricât de mari vor fi piedicile, invidiile și poftele sau nepăsarea înaltelor foruri, ca la împlinirea celui de al doilea deceniu izbânda noastră să fie deplină și definitivă.

„Cele Trei Crișuri”.

CELE TREI CRISURI

REVISTA DE CULTURĂ

CUPRINSUL:

* * * Datoria noastră.

N. IORGA: Tîmputul Crișurilor.

ROMAN GIORGARIU: Războiul de soare.

I. PAUL: La Pivni.

VICTOR EFTIMIU: Cîntec de seară.

MARIN ȘTEFANESCU: Despre iubirea între oameni.

MIHAIL TORTUZAC: Anfelu.

I. LUPAS: Parinții și frașii lui Emanoil Gojda.

I. P.: Dr. Nicolae Balan.

ISTORIE NAȚIONALĂ: Războiul pentru unitatea națională: (N. IORGA).

SCRISORI: Zona culturală: (G. Bogdan-Duica).

In chestiunea revistei: (Dr. Aurel Lazari).

NOTE: Măsturi. - Terminălia. - Sate de dincolo de linie. - Poate că nu sînt româneste. - G. Galaction, G. Topircăanu, T. Argezi.

MIEMENTO.

Anul I. No. I Oradea-Mare 15 April 1920

Prețul 2⁰⁰ 50

Primul No. din revista „Cele Trei Crișuri”.
Cea dintâi revistă culturală și de propagandă
națională în Ardealul de după Unire, intrată
azi, în al 11-lea an de existență.

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

de: Prof. S. Mehedinți

— Membru Academiei Române —

Nu cunoaștem exact numărul Românilor, care au rămas dincolo de hotarul statului nostru. În cazul cel mai rău, ei trec de 1 mil. La o populație de circa 14 mil., numărul acesta reprezintă mult, iar soarta lor nu poate lăsa nepăsător pe nimeni dintre cei care se mai gândesc și la ziua de mâine.

Mai întâi, trebuie să deosebim între Românii de peste hotar două categorii și două răspunderi:

Cea mai mare parte dintre Românii necuprinși în granițele regatului românesc sânt chiar în vecinătatea acestor granițe: în șesul Crișurilor, în Banat, în Craina, pe valea Timocului și dincolo de Nistru, în ținutul pe care Rușii îl numesc «Republica moldovenească». — Singuri Aromânii din Albania, Serbia, Grecia și Bulgaria stau mai răsleți. (Când privești pe o hartă etnografică insula de latinitate legată de Carpați, ai impresia unui cuib, în care pasărea n'a putut cuprinde sub aripele ei pe toți puii).

Răspunderea aci e a mamei, care, strimtorată de împrejurări, n'a isbit încă să adune la un loc pe toți cei de un sânge. Rămâne deci pe seama istoriei să hotărască: cine e de vină că o sumă de vechi sate românești au rămas în Maramureș dincolo de hotar... Cine e de vină că într-o vreme, când tratatele de pace au prevăzut schimb de populație pentru regularea granițelor etnice, atâți Români au rămas pe șesul Tisei, fără să fie cel puțin retrași în zona conaționalilor lor, trecând dincolo de hotar unele insule de maghiari... Cine e de vină că Sârbii care ar fi fost mulțumiți să li se dea un petec de pământ în fața Belgradului, au ocupat atâta întindere din șesul Banatului... Cine e de vină că într-o vreme, când am avut de regulat cu Bulgarii și Sârbii chestii de caracter internațional, n'am putut asigura prin comasare și alte mijloace Românilor de la Sudul Dunării ceea ce Venizelos a putut asigura conaționalilor săi de peste Marea Egee...

Istoria va răspunde pe temeiul de documente și se va vedea în ce măsură cârmuitorii statului românesc au fost, ori nu, la înălțimea împrejurărilor

*

Acum ne vom ocupa de o singură categorie de Români: de cei care au trecut Oceanul. — Ce reprezintă ei și cine e răspunzător în fața istoriei de viitorul lor?

Numeric ei reprezintă mult. E destul să ne gândim la un singur fapt: strânsi la un loc, Românii din Ame-

rica sânt mai numeroși de cât Sașii așezați în mijlocul poporului român. Cifra vorbește de la sine, și nu mai e nevoie de nici un comentariu.

Dar ei reprezintă mult și din alt punct de vedere. Trecând Oceanul, cel pornit din Țara Oltului, a Bihorului, a Crișurilor și a Banatului a căpătat dintr-o dată un alt orizont de viață. Cine a citit vreodată cu deamănuntul operele lui Ford care e

Prof. S. Mehedinți.

nu numai un mare industriaș, dar și un om de o înaltă distincțiune sufletească, acela știe ce capital social și economic reprezintă un muncitor vrednic, care a învățat a se lupta cu viața în felul Americanilor. Nu voiu uita cât voi trăi cele povestite de un cioban (ardelean de origine), care se întorcea în Dobrogea, după o ședere de 7 ani în America, unde părăsise toate obiceiurile stănei românești, începând cu mulsul oilor. De asemenea nu pot să uit vorba potolită a unui Săcelean, întors în satul lui din Țara Bârsei, și deosebirile pe care le făcea între obiceiurile de peste Ocean și cele din Țara lui de baștină.... Am povestit lucrurile acestea aiurea. Nu le mai repet. Dar repet concluzia: e un enorm capital de experiență, care se adună în sufletul unui om de ispravă, după câțiva ani de muncă în «Țara tuturor posibilităților».

O singură întrebare se ridică însă deasupra tuturor celorlalte: *Fi-va ori nu de vreun folos pentru neamul și statul românesc truda pribegilor noștri de peste Ocean?* Și dacă nu va fi, pe capul cui va cădea răspunderea?

La întrebarea aceasta, răspunsul e cât se poate de lămurit:

Dacă cei care au plecat din Ardeal, Banat, Maramureș, Bihor, Țara Oltului, a Bârsei și alte ținuturi ale pământului românesc întârzie peste Ocean, soarta lor e pecetluită: ei sânt și rămân pentru totdeauna *morți pentru noi*. În ce colț îi va ascunde pământul american, nu interesează. America e pentru ei un cimitir. Și cine să mai caute un fir de țărâna românească în vastul cimitir de peste Ocean? Nimeni nu-l va căuta, iar de-l va căuta, nu-l va putea afla.... Cine a intrat în căldarea unde fierb la un loc toate legumele, bune și rele; cine a ajuns în *melting top*, acela e osândit—definitiv osândit. Dacă nu el, copiii lui vor pierde graiul, vor pierde numele, vor pierde împreună cu limba și sufletul lor românesc.... Corcirea inevitabilă îl va scoate din sfera neamului, după cum rămurica ruptă de vânt nu se mai întoarce în vecii vecilor lângă trunchiul din care crescuse.

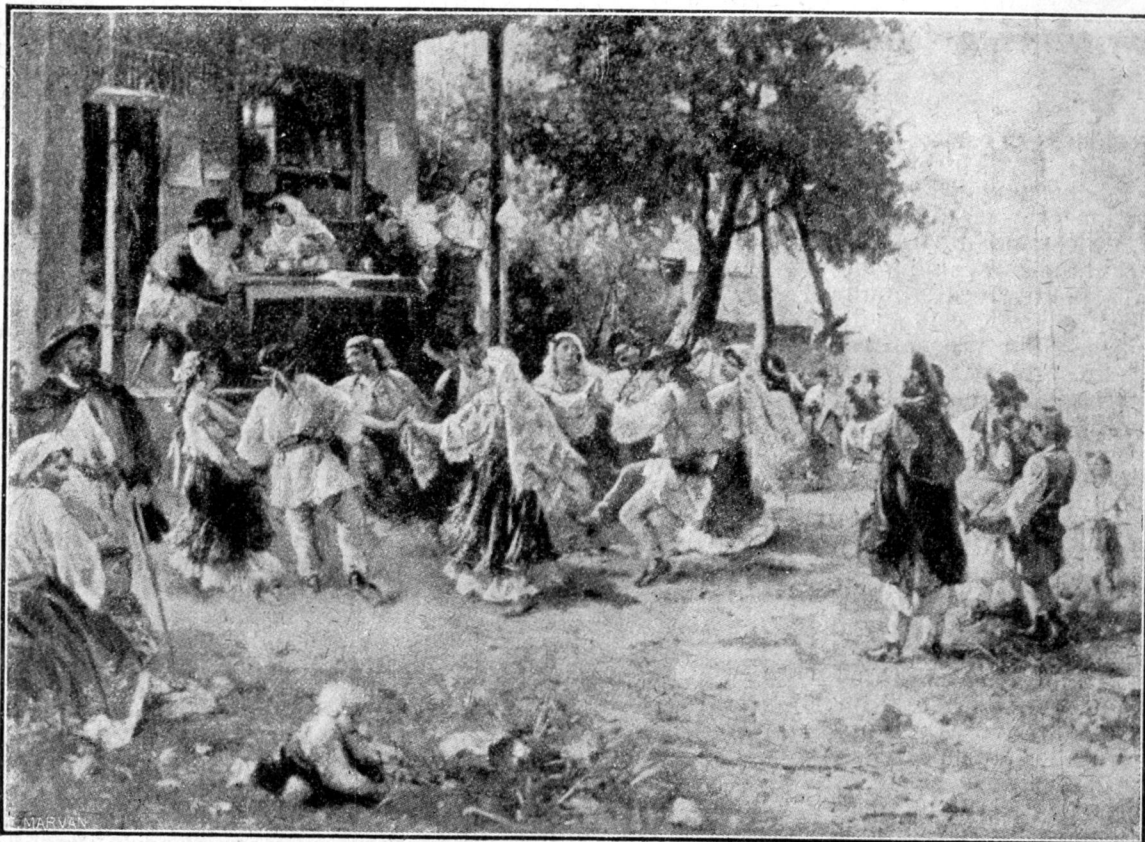
Aceasta e situația: Românul American nu mai e Român, chiar dacă s'ar jura cu toate jurămintele tuturor limbilor omenirii și ar lua ca maritor cerul și pământul. *Melting top* n'a iertat, nu iartă și nu poate ierta. Cel mai frumos măr domnesc, dacă a intrat în cazan, nu mai poate ieși de cât o marmeladă, oare care, dacă nu cumva devine chiar o spumă netrebnică, pe care unda fierberii o aruncă în foc....

Aceasta e legea necruțătoare a vieții. Sentința e fără apel.

Iar răspunderea în acest caz, rămâne toată pe seama celui care s'a înstreinat din sânul neamului unde a crescut. — Cel care scrie aceste rânduri n'a cerut, nu cere și nu va cere niciodată nimic Românilor din America (Dacă nu cere nimic celor din țară, cu atâta mai puțin va cere celor de la marginea pământului). Dar tocmai, fiindcă nu are nici un interes, consideră ca o datorie de conștiință să le spună fațăș tot cugetul său:

Cei care ați părăsit satele, unde stau cimitirile părinților, moșilor și strămoșilor voștri, pentru a ști care e și care nu e datoria voastră, luați seama la următoarele fapte:

De mii de ani, de când trăim împrejurul Carpaților, nici odată neamul nostru n'a fost mai strimtorat de cât azi. Au trecut multe valuri peste pământul nostru. Mulți venetici au roit peste hotarele noastre, dar toți ca roiurile s'au și risipit. Rămăsese doar o mână de Sași în Ardeal, și un mănunchiu de Săcui în partea de răsărit a Carpaților.... De o sută însă și ceva de ani,

Th. Aman: Hora.

valurile au început să roada mai grozav de cât ori și când insula românească. În Bucovina, jumătate de pământ e copleșit de forfota streinilor aduși de stăpânirea austriacă. La Nistru, urgia muscălească ne-a dăruit o mulțime de venetici, care au împănat cu deosebire partea de miazăzi a Moldovei, numită și Basarabia. Sub ochii părinților și buinicilor noștri, au poposit aci pe pământul nostru Nemți, Bulgari, Lipoveni și alte neamuri. Intre Dunăre și Mare tot așa: după încetarea stăpânirii turcești, au venit din Balcani și de la Sud de Balcani o populație bulgărească (Balcangii), care a umplut o parte din Dobrogea. De Banatul împestrițat înadins de guvernul austriac, nu mai pomenim. Vom aminti însă numai în filtrarea ungurească din veacul trecut în orașele Ardealului și de planul de a spinteca în două neamul românesc, tăind o uliță largă de la Oradea până la Brașov, spre a uni mănunchiul de Săcui cu neamul din pusta ungurească.

E sigur deci—absolut sigur—că, de când e neamul nostru, niciodată strimtoarea n'a fost mai grea, mai ales dacă ținem seama că și înăuntrul țării s'a revărsat o invazie mai cumplită de cât toate cele din trecut: invazia elementului evreesc; care a copleșit chiar ținuturi dosnice, cum e Maramureșul. Iată în două cuvinte, situația actuală a neamului românesc: mai numeros de cât ori și când, dar *mai strimtorat*

de cât ori și când, până în propria sa vatră.

Cum se va sfârși lupta cu atâtea elemente eterogene?

La întrebarea aceasta sânt multe — foarte multe de răspuns. Și mai întâi de toate ne copleșește părerea de rău că, îndată după rotunjirea hotarelor, nu s'a găsit un om de stat, care să fi cuprins problema în toată adâncimea ei istorică și să fi făcut împroprietărirea cu harta topografică, demografică și etnografică înaintea ochilor.—În schimb, am făcut ceva în lunile din urmă: am scos în liberă vânzare pământul rural. *Ori ce strein poate acum cumpara o bucată de pământ stăpânită până ieri de un Român.....* Nu e deci o exagerare, dacă vom afirma că, față de solidaritatea minoritarilor și de mijloacele lor financiare (a căror origină directă și indirectă n'o mai discutăm) e sigur — absolut sigur—că *niciodată situația neamului românesc n'a fost mai critică de cât azi.*

Aceasta e realitatea și față de această realitate trebuie să măsurăm toate răspunderile, începând de la guverne și până la cel mai smerit Român, care mai păstrează conștiința neamului și dorește să mai fie Român într'o țară românească.

Așadar în această situație, atitudinea Românilor de peste ocean nu mai poate fi nehotărâtă:

Dacă pământul părinților lor, unde zace țărâna strămoșilor lor, mai are vreun preț pentru ei, e momentul

să o dovedească, afirmând puterea lor de muncă, puterea experienței și capitalului agonisit peste Ocean. În clipa când Bethlen de la Budapesta spune fățiș că cea mai potrivită cunună pe mormântul soldatului ungur e cununa Carpaților, cine simte batjocura și amenințarea acestor cuvinte, să răspundă cu fapta, arătând lui Bethlen că, după cum niciodată Carpații n'au fost ungurești, tot așa nu pot fi ungurești nici azi nici mâne, și nici în vecii vecilor.

Dacă însă cei plecați peste ocean voesc să rămână acolo, soarta lor e pecetluită: ori ce vor spune, prin forța lucrurilor, ei încetează de a mai fi Români; ei părăsesc pe frații și părinții lor tocmai *în toiul luptei celei mai aprige pentru stăpânirea pământului*, unde zace țărâna lui Mihai, Horia, Iancu, Șaguna și a tuturor celor buni, care s'au jertfit pentru lege și neam.

Se înțelege, nu ne luăm asupra noastră sarcina de a judeca pe nimeni. Dar nu se știe dacă nu cumva urmașii noștri vor căuta cuvintele cele mai aspre pentru a povesti copiilor lor că regimentul cel mai bine armat a părăsit frontul tocmai în mijlocul luptei.

Iar cine cugetă altfel și se supără de această afirmare, să ne răspundă precis la o singură întrebare: *Câți Români se întorc pe ficare an din America?*

Cine nu răspunde la această întrebare, zadarnic își pierde vremea, punând vorbe în locul faptelor.

Insemnătatea Românilor de peste hotar

de: *Ion C. Grădișteanu.*

Inițiativa valoroasei reviste «Cele Trei Crișuri», de a închina un număr special chestiunii Românilor de peste hotar este cu atât mai bine-venită, cu cât în văltoarea patimelor mărunte și meschine a luptelor noastre politice, ca și multe altele și această chestie este cu desăvârșire exclusă din preocupările acelor care au pretenția să obla-duiască interesele Statului și ale neamului.

Și totuși această chestie nu este numai de ordin sentimental (cea ce ar fi de ajuns de altfel pentru a îi da dreptul la solitudinea Statului) ci și de interes pozitiv și imediat pentru întărirea și eventuala apărare a României.

Intr'adevăr să știe că pe când avem în hotarele noastre circa 4 milioane de străini, une ori și dușmani, avem în schimb peste 2 milioane de Români adesea primejduiți în existența lor etnică care trăesc în afară de granițele țării.

A împiedica pe cei dintâi de a putea fi primejdioși pentru siguranța Statului și a ne folosi cât să poate mai mult de ajutorul celor din urmă în acelaș scop, este o problemă de stat pe cât de arzătoare, pe atât de actuală a cărei rezolvare atârână în partea cea mai mare de o bună și statornică politică în chestiunea Românilor de peste hotare.

Intr'adevăr prin colonizarea cu Români de afară a unora din granițele noastre primejduite nu numai

de vrăjmășia unor vecini dar și de complicitatea locuitorilor mărginași dela noi de aceeași obârșie ca și ei, se pot asigura hotarele noastre cele mai amenințate printr'un strat izolator de conștiință și energie ro-

Ion C. Grădișteanu.

mânească. Așa e cazul în deosebi în cadrilater între Turtucaia și Ecrene unde chiar acum în timp de pace comitagii bulgari numai conținesc cu incursiunile lor multumită complicității populației bulgare din comunele noastre din apropierea frontierei.

Numai intensificând colonizarea în aceste părți cu elemente dârže Macedo-Române vom putea curma odată această stare de lucruri into-

lerabilă și atât de păgubitoare pen-tru interesele și morale și materiale ale țării.

Dar în afară de acei Români care vor fi colonizați la noi și cei alți care vor rămânea în locurile lor de naștere ne vor fi de cel mai neprețuit folos din punctul de vedere și moral și politic și economic dacă cu ajutorul nostru și vor putea păstra naționalitatea și însuși cultura românească.

Norma care trebuie urmată trebuie să fie de a nu aduce ca coloniști în țară de cât pe acei Români care fiind răsleți sau făcând parte din grupuri mici, sunt expuși unei iminente desnaționalizării.

La aceștia s'ar mai putea adăoga și acei cari făcând parte din grupuri mai mari ar fi siliți de împrejurări economice la emigrare și care s'ar duce fie în America, fie în alte țări dacă n'ar fi primiți în România. Când s'ar aduce toți acei care ar fi în aceste condiții, ar fi destui pentru a întări granițele primejduite și anume puncte slabe.

Nu poate fi vorba însă de a să aduce toți Români de peste hotare în țară, pentru că sunt trebuincioși României și românismului ca să propage și acolo unde să află influența morală, economică și culturală a României.

Bine înțeles că acest rol este subordonat datoriei pe care o are Statul Român de a veghia ca acești Români să nu fie stingheriți în viața și cultura lor națională.

Și o va îndeplini? Deși de o cam dată nu sunt semne, să sperăm totuși.

ROMÂNII DIN MACEDONIA

M A C E D O - R O M Â N I I

de: *Ion Foti.*

De Martonne—ilustrul geograf francez—crede că Români, în migrațiuni sub forma nomadă sau transhumanță, au pribegit din Galiția până în inima Greciei.

Cele mai vechi știri, în privința aceasta, le avem în însemnările mânăstirei Castamonita—relevate și de Tomashek. In zilele împăratului iconoclast Vasile(726—780)—se spune în aceste însemnări neamurile din amândouă maluri ale Dunărei, folo-sindu-se de neliniștea în care se află imperiul, mai cu seamă că împăratul însuși ducea lupta contra icoanelor, au invadat Macedonia. Pe atunci așa numiții Richini și mai cu deosebire Vlaho-Richini, se fă-cură stăpâni, în diferite locuri pe întreaga Macedonia și la urmă veniră la Sf. Munte, cu copii și cu femeii, nefiind nimeni care să-i oprească

sau să lupte cu ei. Tot pe atunci se crede că aceștia au fost creștinați.

Această știre este una din cele mai vechi asupra unei emigrațiuni a Românilor dela Nord. In Peninsula Balcanică, timp de secole, a fost un flux și reflux de populații, când unii mergeau spre Nord, când alții veneau spre Sud și când alții treceau în diverse direcții. In orice caz, în secolul al X-lea, îi găsim pe Români constituiți în puternice voivodate în Valahia Mare (Tessalia de azi), iar în faimosul rescript imperial al lui Vasile al II-lea Bulgaroctonul (1018) se vorbește de Români ca de un element foarte important în Peninsula Balcanică. De atunci toate documentele istorice ne vorbesc pe larg despre Valahi, asupra cărora un cronicar bizantin, cu câte-va secole mai târziu, se întreabă nedu-

merit, dacă ei au venit dela Nord spre Sud, sau dela Sud spre Nord.

Este incontestabil că Macedo-Români au trăit în continuitate geografică și politică cu frații lor dela stânga Dunărei cel puțin 7—800 de ani. Numai așa se explică că au aceeași limbă și că aceleași influențe slave profunde se observă în cele două dialecte: daco-român și macedo-român. Desigur că fiecare ramură a românizmului a suferit la suprafață schimbări importante și a împrumutat vocabularul strein statului care, domină politicește în regiunile balcanice sau cele carpatice. Că Macedo-Români sunt unul și același popor cu Daco-Români, este că au aceeași limbă, aceleași moravuri, tradiții, legende etc.

Dacă unii istorici pentru a-și înlesni doxada perpetuității Românilor în Dacia, au căutat să se desbارة de elementul macedo-român, rene-gându-l, au făcut-o din oportunitate și din dorința de a apăra drepturile imprescriptibile ale României asupra Transilvaniei. Continuitatea Românilor în Dacia este scoasă acum

la iveală cu argumente zdrobitoare, culese din influența gepidă, cumană, tătară, asupra Daco-Românilor, influență ce nu există asupra celorlalte dialecte românești. De asemenea izvoarele istorice vin și ele acum în ajutorul continuității, astfel încât renegarea autorilor romantici este inutilă și chiar capricioasă.

* * *

Macedo-Românii trăesc acum mai compacti în cele două versanturi ale Pindului, în Sudul Albaniei până în Tessalia. Mai sunt apoi importante centre românești în fosta Macedonia.

Acest element foarte important în istoria Balcanilor, se găsește astăzi într-o situație foarte grea. Emigrarea în mase a grecilor din Asia-Mică îi silește, din multe părți ale Macedoniei grecești, să-și părăsească milenarele căminuri spre a-și căuta un adăpost în Țară. Astfel s'a întâmplat în ținutul Veriei, Megleniei, etc. care ne-a dat cel mai mare număr de coloniști în Dobrogea Nouă (din aproape trei mii de familii câte s'au stabilit în Cadrilater).

O altă ramură a Macedo-Românilor nu mai poate rezista situației economice create prin împărțirea în granițe tot mai multe a Peninsulei Balcanice, după 1913. Sunt așa zișii Români Fărșeroși și toți Românii nomazi din Pind, Macedonia și Tracia. Politica zidurilor vamale și frontierelor politice, pline cu riscuri pentru cei cari își schimbă de două ori pe an locuința, vara în munți și

Macedo-Românii din Pind jucând dansuri naționale (Ardela, 1901).

iarna pe țărmurile mării Egee, Adriaticei sau în Tessalia, a creat o situație de nesuținut pentru ei. Se știe că turmele numeroase, pentru a trăi, au avut nevoie de spații mari și de pășuni bogate și vaste. Acest lucru numai este acum cu puțință. Pășunile au devenit proprietăți ale statului respectiv, care și-a instalat coloniști, transformând aceste pășuni în ogoare și lanuri. De aceea în decurs de 17 ani, din 1913 încoace, celnicii români și-au vândut oile și caprele, astfel încât n'au rămas decât o amintire nenumeratele turme ale proprietarilor români care coborau din Rodopi, Șiardac, munții Macedoniei și Pindului spre câmpiile Macedoniei de Sud și Tessaliei, ca și spre țărmurile Traciei. Pentru a salva pe acești Români este necesară inaugurarea unei politici de colonizare intensă în granițele României. De altfel numărul lor a diminuat considerabil. Parte din ei, imediat după 1913, au emigrat în America sau în România, și s'au stabilit ca meseriași sau lucrători

în diversele centre ale Greciei, Albaniei, Serbiei, Bulgariei și Turciei, unde, din zi în zi, li se perde urma. Dacă mai sunt câteva mii de familii, ele pot fi utilizate ca splendide elemente de avangardă în diferitele granițe ale României.

Mai rămân, însă, foarte numeroși Români în țările lor de origină. Pe aceștia trebuie să-i ajutăm economic și să le dăm cultură pentru a fi mai târziu elemente de pe-

netrațiune economică pentru produsele României, utilizând la maximum calitățile lor neprețuite de inițiativă în negoț, în industrii și în tot felul de întreprinderi. În acest scop va trebui să li se dea școli serioase, să se trimeată din București elemente de propagandă valoroase pentru a menține spiritul național nestins.

România-Mare este o țară cu resurse infinite, care are nevoie de debușuri, de piețe pentru produsele sale. Pentru aceasta Macedo-Românii pot fi de o importanță considerabilă. De asemenea România are o situație dominantă atât în Peninsula Balcanică cât și în centrul Europei. Pentru prestigiul său, pentru viitorul său politic și economic extraordinar, rolul Macedo-Românilor trebuie exploatat, așa cum cer interesele superioare și permanente ale Țării.

ROMÂNII DIN ISTRIA

de: Prof. Univ. Sextil Pușcariu.

Când strămoșii Serbocroaților de azi s'au așezat în Peninsula Balcanică, ei au găsit aici o populație romanică, din care o mare parte—mai ales prin orașe și prin văile roditoare—s'a slavizat cu timpul. O parte însă, retrasă prin munți și ocupându-se mai ales cu păstoritul, s'a păstrat până pe la sfârșitul eului de mijloc. Pe acești «Vlahi» și «Morlaci» (din grec. μαυρο βλαχοι= Valahi negri) îi pomenesc o mulțime de documente și urmele lor ni le trădează, pe aproape tot ținutul Iugoslaviei de azi, onomastica, toponimia și chiar limba serbocroată, în care s'au strecurat cuvinte românești. Ca păstori ei erau vestiți pentru produsele lor excelente și *caseus vlachescus*, numit și *brence* (brânză), era mult căutat în

Prof. Univ. Sextil Pușcariu, Membru al Academiei Române.

orașele dalmatine, unde chervangii vlahi — *Kjelatori* (călătorii) — le schimbau pentru sarea pe care o desfăceau în interiorul țării. În munții lor din Bosnia, Herțegovina și Serbia veche ei își păstrasera, în cătunele lor, o organizație autonomă, cu «dreptul lor valah», recunoscut de domnitorii sârbi, cărora le dădeau ostași («voinici») vestiți.

Dar în urma conviețuirii cu Slavii în curs de veacuri o parte mare din Vlahi se slavizară. Și astăzi urmașii lor, păstori din părțile de nordvest de Zara, când își numără oile, două câte două, o fac cu cuvintele *ao pato, șasto șopce, seci*. Cei ce nu-și uitară limba trebuiră să fugă înaintea invaziilor turcești. Unii o luară spre Dalmația și ostroavele din fața coastei dalmatine. În insula Veglia trăiau încă acum o sută de ani, în câteva sate, Români care își spuneau rugăciunile în dialectul care se mai vorbește

și azi în Istria. O parte din ei străbătură, prin Croația, până în Carintia și Carniola, unde a dat vestitul neam al *Uscocilor*, slavizați astăzi cu desăvârșire. Alții—*Cicii*—s'au așezat în regiunea Carsiei, în așa numita *Ciceria*. Istoricul Veneției, Ireneo della Croce, — îi atestă în sec. XVII, în apropierea orașului Trieste și ne dă probe de limba ce o vorbeau.

Partea cea mai mare din ei a emigrat în Istria, regiune pe care din vremuri vechi «Vlahi» o cutreerău cu turmele lor de oi. Un *Radul* apare în *Tagliamento* în documente din jumătatea a doua a sec. XII, un *Pasculus Chichio* (Cicuil Pascu) e atestat în *Pinguente* în anul 1329, un «gastaldo» cu numele *Andruțul* la 1420. Dar așezările Românilor în Istria în număr mai mare încep pe la sfârșitul veacului XV și durează în tot cursul celui de al XVI-lea. Războaiele și mai ales groaznicele epidemii de ciumă decimaseră populația Istriei atât de mult, încât Veneția căutând să reîmpopuleze provincia, atrăgea în mod consecvent populația slavă și românească din Peninsula Balcanică. Ni sânt cunoscute numai între anii 1510 și 1599, treizeci și trei de asemenea așezări, dintre care unele numărău până la 2000 de familii.

Toponimia și onomastica Istriei, cu numiri ca *Cherbune* (cârbune), *Catun* (cătun) *Vlahi*, *Bolovani*, *Faraguna* (=fără—gună; «guna» era sarica păstorilor români din Peninsula Balcanică; cuvântul derivă din latinescul *gunna*), *Floriciți*, *Sugari*, *Buru* (=bunul) ș. a. ne arată că aceste colonii românești erau odinioară răspândite pe toată jumătatea estică și în nordul Peninsulei istriene. Maioreșcu a mai găsit, acum 70 de ani. Români în *Schitazza*, lângă Punta Nera, în nordul Istriei.

Astăzi se vorbește românește numai în șapte sate la sud de Monte Maggiore și adevăc în comunele *Letai*, *Gradigne*, *Susnievița*, *Noselo*, *Sucodru* (=sub codru, adevăc «supt munte»), *Bârdo* și *Grobnic*. Unele din acestea, ca *Susnievița*, *Bârdo*, *Noselo* și *Grobnic*, sânt sate curat românești; în celelalte graiul românesc e aproape stins. La miazănoapte de Monte Maggiore, în Țara Cicilor, românismul nu s'a mai păstrat de cât într'un singur sat, acesta curat românesc, în *Jeiani*.

Numărul exact al Istoromânilor nu-l cunoaștem, de oare ce datele

privitoare la ei sânt foarte diferite. Pe cât se pare ei sânt mai puțin de 3000; statistica oficială italiană din 1921 dă 1644 pentru grupul de sud, la care trebuie adăogați vreo 600 din *Jeiani*.

Ei se numesc pe sine «Vlahi»; în vechime își ziceau încă «Rumări» «Rumeri» la Ireneo della Croce). Italianii, uneori și Slavii, le zic în batjocură «Ciribiri», poreclă care poate să li se fi dat odinioară de alți Români, din cauza rostirei cuvintelor «cine» și «bine» ca «cire» și «bire».

Religia lor e astăzi catolică. Mai de mult erau de sigur ortodocși. Faptul că și-au schimbat legea stră-

lovici (nume care corespunde lui *Belu* al nostru) cel mai mare, Luigi (Alois) a studiat literile la Viena și este azi profesor pensionat la Fiume. Dela el am cules textele istroromâne publicate în 1906. Al doilea frate, *Iosif* Giuseppe, a studiat medicina în Budapesta și în Italia și e astăzi medic în satul său natal *Susnievița*. Cel care a lucrat mai mult pentru românismul istriean a fost *Andreiu Glavina*. Th. Burada, cu ocazia vizitei sale în Istria, în 1891, l-a luat cu sine—micul Andreiu era pe atunci păstor la oi—l-a dat la învățătură la Blaj și la Iași, educându-l pentru misiunea de dascăl al compatrioților săi.

Abia după încheerea păcii *Glavina* ales primar în *Susnievița*, își văzu cu ochii visul pentru care lucrase o viață întreagă. Dar vitregia sorții voi ca dascălia lui să nu țină mult, căci o boală crudă îl răpusă în primăvara anului 1925. Deși fără școală, Istoromâni cunosc aproape toți mai multe limbi. Croăștește știu toți, italienește cei mai mulți, cei umblați prin lume—și numărul lor nu e mic—știu și nemțește, englește, cehește și polonește. Poezii populare nu au; ei cântă cântece stră-

Tot astfel și-au pierdut dansurile stră-

vechi și joacă dansurile internaționale. Cu atât mai bogată e literatura lor în basme și snoave, dintre care multe au fost publicate mai ales de Weigand, I. Popovici, L. Morariu și de mine. O tradiție istorică lipsește la ei. Au numai legende vagi despre originea lor romană și știu că în depărtări există o țară românească. O știu dela compatrioții lor care au ajuns ca negustori ambulanti și ca soldați în fosta armată austriacă din Transilvania.

Conștiința națională le-a fost deșteptată cu deosebire prin Ion Maioreșcu, cel dintăiu Român care i-a cercetat, pe la mijlocul veacului trecut. Mai târziu au trecut ca simplii călători sau cu preocupări științifice, și alți Români: V. Nicoară, Th. Burada, M. Străjescu, V. A. Ureche, N. Densușianu, D. Nanu, I. Popovici, A. Viciu, I. Grămadă, L. Morariu, E. Rigler ș. a.

Regina Carmen Sylva i-a cunoscut în 1910 într'unul din orașele de viliagiatură de pe țărmul Adriaticei.

Tipul lor se deosebește de al Slavilor înconjurători și are unele trăsături care trădează originea lor română. Portul național nu se mai

Viața de familie la Români din Istria.

moșească a fost una din cauzele principale ale desnaționalizării lor.

Preoții lor, Croați, erau în vremea austriacă cei mai aprigi propovăduitori ai slavismului.

Școală aproape nu există la Istoromâni, căci stăpânirea austriacă nu s'a îngrijit de cultura lor.

Abia în anul 1888, îndrumați de câțiva bărbați luminați Italiani, Români din *Susnievița* prezintară dietei provinciale o cerere iscălită de 47 de capi de familie, care în baza legii austriace cerură o școală românească. Dar Slavii au știut zădărnici întemeierea, și în locul școlii românești s'a făcut o școală croată, susținută cu banii societății «Sf. Chiril și Metodiu», care însă nu s'a bucurat de o frecvență mare.

Supt stăpânirea Italiană s'a creat la 1921, pentru cele șapte sate din sudul lui *Monte Maggiore*, reunite într'o plasă administrativă—comune din *Valdarsa*—o școală italo-română.

Dintre Istoromâni puțini s'au ridicat la o treaptă culturală înaltă. Cel dintăi cărturar a fost preotul *Micetici*, originar din *Bârdo*, care a dat lui I. Maioreșcu lui *Covaz*, *Ascoli*, *Ive* și altora probe de graiul istroromân. Din cei doi frați *Belu-*

păstrează decât în Jeiâni.

Starea materială a Istroromânilor e mizerabilă. In casele lor acoperite cu stuh s'a încuibat sărăcia. Păstoritul care le forma odinioară ocupația principală, a decăzut în noua lor patrie, unde stâncile golașe rânjesc la tot pasul.

Ne mai având oi, nevestele lor au uitat cu totul țesutul.

Deși verbul *fease* se mai păstrează în graiul lor, termenul pentru «țesător» e *furlan*, adică «Friulan», căci dela țesătorii ambulante fiulani au învățat bărbații să țeasă. Pământul e puțin și adesea în dolinele Carsiei Istroromâniei își îngheabă cu multă trudă câte o grădiniță de legume, în care cultivă varză, fasole și cartofi. Vița de vie, care le era cunoscută și în patria lor veche, creștea din belșug în Istria. Dar filoxera a nimic în mare parte și *braidele* care le dă *viru*.

O mare parte din Istroromâni, mai ales cei din Jeiâni, ard cărbuni, pe care îi vând apoi prin Albania și Fiume, unde adesea întâlnești câte un *cărburar* istroromân. Neputând afla în țara lor izvoarele necesare pentru traiul zilnic mulți Istroromâni pleacă *pre lume*. Femeile sânt mai ales doice la orașe, iar flăcăii marinari. Mulți cutreierau orașe din fosta Austro-Ungarie ca vânzători de oțet istriean, alții emigrează în America, de unde se întorc mai înstăriți.

Graiul Istroromânilor e atât de împetritat cu cuvinte serbo-croate (multe din ele de origine italiană), încât un Dacoromân abia îl mai

Cântec din Macedonia

*Colo, pe vârful de munte, e un izvor
senin—
Acolo turturele în orice seară vin.
Și vin, și vin stinghere din cerul de
părtat
Să soarbă din uitarea izvorului curat—
Acolo vin cerboace cu ochii plini de dor
Și beau să-și uite soful ucis de vânător.*

*Mioarele se urcă pe munte, sus, să bea
Și-și uită mieluşelul răpus de-o mână
rea....
Și fluturi se înalță când florile se duc—
Acolo-și uită jalea stingherul pui de
cuc.
Am fost și eu acolo.... Izvorul l'am
secat,
Ca să te uit pe tine,—dar tot nu te-am
uitat.*

Victor Eftimiu

înțelege. Fiind nevoiți să învețe din copilărie limba Slavilor care-i înconjoară din toate părțile, ei mai vorbesc românește numai în familie și în satele lor. Totuși structura internă a limbei lor, gramatica, e curat românească și dacă cunoaștem cele mai importante schimbări fonetice ale graiului lor, îl vom înțelege cu ușurință.

Dintre dialectele române, cel istroromân, e cel mai apropiat de dialectul dacoromân. Intre Vlahii din Nordvestul Peninsulei Balcanice și între Dacoromâni a existat pe vremuri o neîntreruptă continuitate geografică prin regiunile și astăzi românești ale Timocului. Înainte de

a da o mostră de graiu istroromân voi arăta câteva din deosebirile de căpetenie față de limba noastră literară.

Pe de o parte Istroromâniei au un graiu mai conservativ decât al nostru. Ei mai păstrează unele forme gramaticale (de ex. condiționalul), unele cuvinte (de ex. *ă* «a umbla» din lat. *ire*, *e* «și» din lat. *et*, *g* din lat. *cavea* etc.), și unele sunete care s'au schimbat la noi. Astfel ei mai păstrează pe *l* și *n* muiat, de ex. *fili* «fiu» *cuni* «cuiu»; de asemenea mai rostesc *e* și *ea* unde noi avem *ă* și *a*, încât verbul nostru e «neregulat» *eu învâj, tu înveji, el învașă* la ei se conjugă neregulat: *io ân-mel, tu ânmeji, ie ânmeațe a*.

Alături de aceste trăsături conservative, ei au însă și o seamă de inovații, care nu se găsesc în alte dialecte, precum: *a* accentuat se rostește o *a* (*foac* «fac»); nu au pe *ă*, ci rostesc *ă* (*când* «când»); în loc de *ă* rostesc *â* înainte de accent *a* (*facut* «făcut») iar la sfârșitul cuvintelor *eo* (*coasea* «casă»); în loc de *oa* au o (*nopte* «noapte»); în loc de *ș* și *j* o parte din ei rostesc *s* și *z*, tot astfel în loc de *ce* și *ge* rostesc *l* și *z* (*si* «și», *te* «ce» etc.); *l* la sfârșitul cuvintelor și de obicei și înaintea consonantelor nu se pronunță (*ie* «iel» *coa* «cal»); în sfârșit avem ca cel mai caracteristic fenomen isto-român «rotacismul», cunoscut și în cele mai vechi texte daco-române și păstrat și astăzi în graiul Moților (*bire* «bine», *spure* «spune»).

ROMÂNII DIN BANATUL ÎNSTRĂINAT

de: Traian Birăescu.

Noțiunea «România Mare» și «România întregită», mai apoi interese diplomatice și de politică externă concretizate într'o alianță pe care se bazează Mica Înțelegere, aproape, că a șters din conștiința publicului românesc tristul adevăr, că această Românie numai atunci

va fi în adevăr mare, când toate forțele neamului vor putea fi puse în serviciul progresului și consolidării sale în interior, numai atunci va fi întregită, când toate teritoriile ce formează continuare, dacă nu unitate geografică, istorică și etnică cu pământul românesc, vor fi readuse la patrimoniul național.

Din cauza vitregiei vremurilor,—nu discutăm dacă diplomația noastră sau pacea dela București ce ni-a fost impusă, a sfâșiat Banatul,—jumătate din cea mai frumoasă și bogată provincie românească a ajuns sub stăpânire străină, a schimbat jugul milenar cu unul proaspăt mai brutal, mai intolerant. E partea de pământ românesc pe care bănățenii îl numesc atât de nimerit «Banatul înstrăinat», lăsând la judecata istoriei să se pronunțe cine și cum l-a înstrăinat.

Dealtfel încă înainte de intrarea României în război, în cursul tratativelor de alianță, când acestea au

ajuns la un punct mort tocmai din cauza intransigenței marelui Ion I. C. Brătianu în ceiace privește integritatea Banatului se părea, că noi bănățenii vom plăti oalele sparte. S'a găsit anume și atunci un ardelean,—azi deputat și mare specialist al problemelor minoritare din alte țări,—care credea că face un serviciu cauzei românești și accelerează desfășurarea evenimentelor, dacă o declară în public, într'o revistă din București, că e păcat de intransi-

Colonia Rudna a refugiaților din Banatul înstrăinat; Capela, școala și casa culturală a refugiaților.

Rudna: Inceputul de gospodărie a unui refugiat din Banatul înstrăinat.

gența premierului de atunci al României, întrucât din punct de vedere etnic noi nu avem dreptul la apusul Banatului întrucât acolo sunt numai șvabi și sârbi. Ori în cursul tratativelor pentru integritatea Banatului unul din argumentele aduse de sârbi a fost și acela, — susținut cu numere din revista amintită, — că până și în opiniunea publică românească există un curent care dă dreptate tezei susținută de ei.

Ori la eșirea turcilor din Banat, deci după vestita diplomă Leopoldiană, Banatul era provincie pur românească, careia prin mijloace artificiale și forțate i s'a alterat caracterul etnic*).

Independent de schimbările etnice ulterioare cari au frământat pământul Banatului, ținând seamă numai de present, cu realitățile sale politice și necesitățile sale diplomatice, putem noi oare abandona cei 150 mii suflete români din Banatul înstrăinat? Putem noi oare să-i lăsăm să ajungă soarta românilor din Timoc, sau a aromânilor din Macedonia sârbească? Hotărât, că nu!

Și dacă, de și nu sântem învinși istoriei, din interese momentane de politică externă, egoiste bine înțelese, am face urâtul gest al abdicării, ne-ar trezi la realitate și datorie cele 150 mii suflete românești, cari prin cultura lor mult superioară stăpânului lor momentan, prin instituțiile lor culturale, prin dragostea lor de neam încă nefalsificată de «interese politice superioare», nu vor putea fi asimilate de molohul slav dela sud. Dar până și egoismul românilor din țara liberă trebuie să le impună salvarea fraților din Banatul înstrăinat întrucât aceștia nu formează numai sentinela înaintată a latinilor dela Dunăre, ci ariergarda românismului strămtorat de molohul slav în înaintare spre nordul Dunărei, moloh care la Belgrad, prin hărți expuse vederii publice, visează o Veliki-Serbie până la Carpații Mehedințeni. Salvarea lor e impusă deci și de un firesc sentiment de conservare proprie.

Cine, câți și cum sunt organizații români din Banatul înstrăinat?

*) Vezi Dr. S. Dragomir: Vechimea elementului românesc și colonizările străine în Banat. Anuarul Institutului de istorie națională, Cluj 1926, Tom. 3 pag. 283 și următoare. — Vezi Teodor Filipescu: Voivodina Sârbească. — Vezi: «De ce nu emigrează românii bănățeni» de Tr. Birăescu apărut în ziarul Curentul, studiu critic scris în baza hărții etnografice ridicate la 1717 de Conte Mercy. Față de 20% sârbi, număr la care d. Dr. Silviu Dragomir apreciază pe sârbii din Banat, eu examinând comună de comună, ținând seamă și de mărimea comunelor mixte sau sârbești, unele dintre ele numai cu 10—15 case, nu am putut ajunge la altă concluzie decât, că la 1717 numărul sârbilor din Banat de abea dacă a atins 8% maximul 10%. După isgonirea turcilor și mai ales după desființarea cordonului militar de pe Mureș și Tisa, procentul lor a crescut repede prin grânicerii și luntrașii (pe Tisa acestui cordon trecuți în Banat. (Tr. Birăescu).

Bănățenii noștri dela graniță.

Protopopiatul românesc al Panciovei cu 58.000 locuitori români ortodoxi are 29 biserici, reprezentând tot atâtea sate românești sau cu majoritate românească, cinci capele reprezentând 4 parochii filii (Deliblata are și biserică și capelă) 2 filii una cu biserică și una care nu are nici biserică nici capelă. (Stăpânirea sârbească de 10 ani a acestui teritoriu românesc din fața Belgradului a făcut, ca la cele 29 biserici și cinci capele de abea să mai avem 14 preoți, 3 administratori, 3 capelani și un protopop. Cea mai veche biserică românească e cea din Uzdin, zidită la 1800.

Situația școalelor românești, primul obiectiv al politicii de slavizare forțată, e deadreptul jalnică. Majoritatea posturilor de învățători sunt vacante. In Petrovaselo, unde sub regimul de opresiune maghiară aveam zece învățători, azi nu mai avem nici unul. Toate zece posturile sunt vacante. Intențiunea e vădită: coborârea elementului românesc la ace-

La frontieră Româno-Jugoslavă. De la stânga spre dreapta: Ing. Ardeleanu, origininar din Sânt-Mihai (Banatul înstrăinat), președintele refugiaților români din Banatul înstrăinat, — Ing. Crișan, — Traian Birăescu publicist, reprezentantul Revistei noastre.

laș nivel cultural, ca și a stăpânitorului.

În acelaș protopopiat numit «pustă», în opoziție cu protopopiatul Verșetului, numit «Codru», avem 3 fanfare, și nouă coruri. In Petrovaselo avem chiar două coruri românești Dintre fanfare cea mai veche e în Alibunar, cea mai nouă e în Petrovaselo.

O fanfară din Petrovaselo a fost interzisă de sârbi, iar în drumul funcționării corurilor se pun piedici, cerându-li-se statute, pe cari apoi Belgradul nu le aprobă.

Pentru ca să nu mai fim făcuți cadou sau obiect de compensații de primul ardelean, care pune la cale politica externă a României-mari, e locul să amintesc aici că Ardealul, unde cultul oamenilor mari ai istoriei ardeleni se face cu mijloace «technice» perfecționate, trebuie să fie cu alte sentimente față de acest Banat înstrăinat. Comunele Ofcea și Iabnca din protopopiatul Panciovei adăpostesc și azi pe nepoții și strănepoții marilor eroi naționali Horia, Cloșca și Crișan. După executarea acestora și înfrângerea revoluției rudele lor până în a treia spîță au fost ridicate și expulzate din Ardeal. Ba nemeșii unguri profitând de dreptul expulzării obținut dela împărat, au început să expulzeze și pe alții, cari nu se arătau împăcați cu noua rânduială până ce Iosif al II, auzind de abuzul ce se face, a ridicat nemeșilor acest drept. Rudele lui Vasilie Nicola Ursu au populat comunele Ofcea și Iabnca. Ursuleștii de azi din aceste două comune, dimpreună cu Crișenii au introdus aici tipul caselor ardeleni, unice în Banatul dela câmpie. Au fost colonizați la extremitatea a-aceasta a românismului, ca să fie cât mai departe de cuibul frământărilor sociale și fiindcă aici era pământ de muncă suficient.

Protopopiatul Verșetului are 23 parochii românești, dintre cari unele foarte vechi, fiind organizate chiar pe vremea turcilor (1565—1717) dintre cari 8 parochii clasa I. 11 parochii cl. II și patru parochii cl. III, Parochia din Straja e din 1733, cea din Biserica-Albă mai nouă după Vârșet e din 1868. Mai are 17 filii în special în comune mixte româno-sârbe cu circa 5000 suflete. Cea din Carlsdorful șvăbesc e din 1878, cea din Mesici e cea mai veche, iar Parta, azi filie, în vechime era parochie. Parochia din Vârșet e înființată la 1907.

Aceste parochii au 18 biserici, cea din Srediște până la 1878 mănăstire. Cinci parochii sunt vacante complete; la Coștei din 3 parochii numai una e completată. Două dintre filii nu au nimic, cea din Mesici casă de rugăciuni.

Aceste biserici și parochii sunt

servite de 15 parochi, 4 administratori parochiali, 3 capelani, 1 capelan protopresbiterial și un protopop. Biserici vechi sunt în Ritișor (1763), Coștei (1779) și Grebeneț (1795).

Sub raportul moral e protopopia-tul cel mai rău bătuit. În protopopiat sunt 463 căsătorii ilegale (fără binecuvântarea bisericii și 918 concubinate, Coșteiul și Nicolintul-mare bătând recordul.

La 11484 analfabeți, —17% din populația românească, —Ritișorul cu 1% și Grebenețul cu maximumul de 50% avem însă 20 biblioteci publice cu peste 10 mii volume, cea mai mare la Coștei cu 2000 volume, particulară una la St. Ianaș, alta se face acum la St. Mihaiul român. Sub raport național stăm bine, având numai 44 familii mixte rom.-sârbești.

Parochia cea mai mare e St. Mihaiul cu peste 4000 suflete. Locuitorii români circa 63.000 fără bapțiști.

Sunt în protopopiat 16 Reuniuni de citire, 17 coruri, trei case culturale, 13 fanfăre.

* * *

Afară de aceste două protopopiate, aparținând eparhiei Caransebeșului mai avem satele Chișoros cu 864 locuitori, Clecul cu 379, Ecica Română cu 3294, Iancait cu 981, Sarcia Rom. cu 2900, Toracul-mare cu 3680 și Toracul-mic cu 3263 locuitorii români aparținând diecesei Aradului.

Viața politică a românilor, din cauza regimului mașter și brutal, e redusă. Românii din Banatul înstrăinat se manifestă politicește prin

Partidul român, al cărui organ de publicitate e gazeta «Nădejdea» redactată până la anul nou de către bunul și excelentul publicist Nicolae Roman, de present stud. la Academia teologică din Caransebeș.

Din cauza regimului sârbesc mașter din 1918 și până azi s'au refugiat numai la noi peste 900 familii românești din Banatul înstrăinat, țărani fiind colonizați în parte pe disponibilitățile statului.

Cea mai puternică colonie a lor e la Rudna, Jădani Macedonia, etc.

* * *

Aceste date statistice reoglinesc, credem, îndeajuns situația culturală și politică a fraților din Banatul înstrăinat, pe cari nu-i putem, chiar dacă am voi-o să-i abandonăm.

ROMÂNII DIN UNGARIA

de: Vasile Stoica

Numărul. I. Dincolo de frontiera română a rămas în Ungaria un considerabil număr de Români, aparținând din punct de vedere religios unii bisericii ortodoxe, alții bisericii unite. Conform statisticii Ungare din 1920 numărul lor în acel an era de 23.760.

Această statistică însă, având să servească scopuri politice și să arate omogeneitatea populației Ungariei, stabilea în privința Românilor o cifră inferioară celei adevărate. Deputatul ungar social-democrat Victor Knaller, în discursul său ținut în ședința din 13 Noembrie 1925 a Adunării Naționale ungare din Buda-Pesta, susține că numărul Românilor e aproximativ 50.000.

Această cifră de 50000 ne e confirmată prin datele episcopilor noastre de cari țineau și de cari țin încă din punct de vedere bisericesc, comunele românești de dincolo de frontieră.

Conform acestor date în comunele aparținătoare eparhiei ortodoxe a Oradiei-Mari, care sunt 9 la număr, avem 8235 credincioși; în cele aparținătoare eparhiei ortodoxe a Aradului, care deasemenea sunt 9, avem 14.130 credincioși; iar în comunele aparținătoare eparhiei unite a Oradiei Mari, 15 la număr, avem conform șematismului eparhial din 1909, 17.558. Astfel avem astăzi în Ungaria, în parohii organizate cu caracter românesc, cel puțin 39.923 Români, în cifră rotundă 40.000.

La aceștia se adaugă aproximativ 6000 Români uniți cari încă dela întemeierea episcopiei unite ungu-rești din Hajdudorog au fost atașați acestei episcopii precum și aproximativ 4000 Români, ortodoxi și uniți, cari nu au izbutit să-și orga-

Din țara Crișurilor.

nizeze parohii, fiind în număr mic prin comune cu alte majorități și având astfel greutatea materiale prea mari pentru puterile lor cu susținerea acestor organizații.

Astfel numărul Românilor rămași sub stăpânirea ungurească e cu siguranță 50.000. Cu atât mai vartos putem accepta această cifră, că statisticile eparhiilor noastre sunt toate vechi și se bazează pe datele dinaintea războiului mondial; nu cuprind deci sporul firesc din ultimii 15 ani; iar pe dealtă parte numărul optanților din acest ținut pentru cetățenia română a fost mic în rândurile țărânimii legată de ogorul său și s'a redus aproape numai la intelectuali.

II. **Biserica și Școala.** Românii ortodoxi au cu totul 18 parohii dintre cari 9 țin de episcopia Orăzii-Mari și 9 țin de episcopia Aradului.

Firește această legătură între parohii și episcopatele din Oradea și Arad este numai nominală, deoarece guvernele ungare și autoritățile lor subalterne nu au admis nici un fel de contact între episcopate și credincioșii lor. La retragerea trupelor noastre aproape toți preoții și învățătorii români ortodoxi s'au retras pe teritoriul românesc. Au rămas atunci numai trei preoți și protopopul Nicolae Rocsin în Méhkerék (Mecherechiu) care însă a murit în 14 Ianuarie 1921. Astăzi dintre cele 18 parohii ortodoxe numai 5 au preoți, iar 13 nu au nici un fel de duhovnici.

Românii uniți au 16 parohii dintre care 15 țin de episcopatul unit al Orăzii-Mari, iar una de cel din Lugoj fără a avea însă contact cu arhieriei lor. Dintre cele 16 parohii numai 3 au preoți, iar 13 sunt fără conducător. În total sunt în Ungaria 34 parohii cu 9 preoți.

Preotul cel mai înalt în grad este Ghenadie Bogoievici al parohiei ortodoxe din Budapesta, care are titlul de protosinghel. Dânsul depinde de episcopia Aradului. Demnitatea ce ocupă, apoi relațiile sale cu Iosif Șeghescu, prelat papal și fost comisar al guvernului ungar pentru afacerile minorității române, a făcut din Ghenadie Bogoievici conducătorul bisericii române ortodoxe din Ungaria. E o personalitate ștearsă, fără vigoare, și ca atare este un foarte slab rezem pentru Românii credincioși bisericii sale. Personalitatea cea mai în vază

între Români uniți este Iosif Șeghescu profesor de limba și literatura română la universitatea din Budapesta, prelat papal. E o inteligență mediocră, dar vicleană, un a-rivist cinic, gata la orice serviciu în contra neamului său; în urma acestor aptitudini guvernul ungar l-a numit comisar pentru afacerile minorității române, un fel de consilier al guvernului și administrator cu puteri întinse în toate chestiunile educative, culturale, bisericesti și economice ale Românilor rămași sub cărmuirea Budapestei. În vremea din urmă fiind amestecat în fraudele unor furnituri, Șeghescu a căzut în disgratie.

Școlile confesionale române, ortodoxe și unite deopotrivă, au fost suprimate, iar școli de stat cu limba de propunere română, Statul ungar nu a înființat. Astfel în Ungaria nu există nici o singură școală cu limba de propunere română, sau măcar cu limba română ca studiu facultativ.

Ca să nu fie învinovățit de intoleranță față de minoritățile sale etnice, Guvernul ungar a avut grije să se acopere ca și înainte de marea războiu enunțând pe hârtie anumite dispoziții liberale.

În anul 1923 Ministerul Instrucției a dat ordonanța No. 4800, prin care lasă deplină latitudine locuitorilor diferitelor comune a-și alege tipul de școală primară pe care-l vor cu limba de propunere dorită de dânșii. În 29 Februarie 1924 a trecut prin Cameră o lege în privința limbilor minoritare, autorizând întrebuintarea lor în școli și în fața autorităților.

Aceste dispoziții însă au rămas literă moartă.

Nu numai că n'au fost duse la îndeplinire de organele Statului, dar a fost virtual interzisă și răspândirea textului și conținutului lor în comunele cu populație minoritară, care astfel n'au nici cea mai slabă idee de drepturile ce le-au fost hărăzite. Incercările de a lămuri populația asupra acestor drepturi au fost toate împiedicate și reprimate. Deputatul Victor Knaller a protestat cu violență în ședința din 13 Noembrie 1925 a Adunării Naționale Ungare în contra acestei purtări a administrației și guvernului; protestul său însă n'a avut nici un efect.

Ordonanța Ministerială amintită mai sus și legea din 29 Februarie 1924 sunt ceia ce a fost vechea lege XI—IV din 1866 (a naționalităților): un text mai bun de arătat străinătății ca dovadă de concepție liberală, dar fără nici un efect real asupra situației minorităților.

III. *Desnaționalizarea.* Conștiința românească în sânul populației române din Ungaria este foarte înegală. În comunele situate dealun-

gul său în apropierea frontierei românești și locuite în număr mai mare de români, cum sunt Botania (Bataonya), Giula (Gyula), Cenadul Unguresc (Maghyar Čsanád), Șarcad (Sarkad), Mecherechiu (Mehkerék), Sărcal (Szakél), ea este vie și îndărătnică: locuitorii țin profund atât la limba română, pe care o vorbesc bine, cât și la religia lor ortodoxă sau unită. În comunele mai îndepărtate de teritoriul românesc, coplesite de valurile ungurești, cum sunt Iaca, Darvaș, Vecherd și în cele cu populație românească pu-

Port național din țara Bihorului.

țină cum sunt Bichiș, Bichiș-Ciaba, Cartag, spiritul românesc e slab, în unele locuri chiar stins cu totul: limba română e vorbită puțin și rău, în unele comune nu e vorbită deloc și singura legătură pe care o mai are poporul cu românismul este religia ale cărei forme rituale poporul e obișnuit să le audă să le săvârșească în limba noastră.

Scopul guvernelor ungare este fi-rește desființarea totală a acestui element românesc. Comunitățile mai îndepărtate de frontiera românească nu le pricinuesc nici o dificultate în această privință:

Topirea lor completă în masa ungurească, a cărei limbă o și vorbesc în mare parte, e o chestie de foarte puțin timp. Mai anevoioasă este maghiarizarea celor din apropierea teritoriului românesc, care sunt mai conștiente, care au contact cu românismul liber și primesc noi puteri de rezistență din acest contact. Cu toate acestea și aici caracterul și conștiința românească sunt grav amenințate și cunoscând tenacitatea ungurească în politica de maghiarizare care în Ungaria a făcut parte totdeauna din politica de Stat nu din politica de partide, pot afirma că în scurt timp ocăr-muirea vecinilor noștri dela vest va dobândi rezultate apreciabile și în aceste localități. Am convinge-

rea că dacă nimic nu se va schimba în situația românilor din Ungaria, desnaționalizarea lor totală e o chestie de două generații.

Planul și metodele guvernelor din Budapesta în această chestiune sunt încercate și sunt de o eficacitate sigură.

Guvernul ungar cunoaște valoarea școlii și bisericii noastre pentru viața națională.

Școala românească a fost deci suprimată.

Readucerea preoților și învățătorilor trecuți dincoace de frontieră nu a mai fost admisă; aceștia fiind considerați trădători aveau să fie dați curților marțiale ungurești. Aducerea altor preoți și învățători a fost zădărnicită. În special Guvernul ungar cerea ca aceștia să-și aibă cetățenia ungară definitiv stabilită; celor câțiva preoți care au mai rămas, autoritățile locale, Jandarmăria și naționaliștii unguri exagerați le-au făcut viața un adevărat iad. În felul acesta ocăr-muirea a nimicit aproape complet viața noastră bisericească, lipsind poporul de orice mângăere religioasă.

Evident, această situație, chiar dacă nu ar fi înrăutățită prin diferitele hărțueli și șicane din partea administrației, va sfârși prin a istovi puterile de rezistență ale credincioșilor noștri.

Viața religioasă cu mângăerile ei fiind o necesitate organică a poporului, iar Români din Ungaria ne mai putând-o găsi ca în trecut în biserica românească, încetul cu încetul o vor căuta în sânul altor biserici care sunt ungurești și spre care sunt împinși de îndemnul ocăr-muirii.

Acțiunea ungurească, până acum de curând diriguată de Iosif Șeghescu comisarul special pentru chestiunile românești, în lipsa aproape completă a unei organizații bisericesti române nu întâmpină nici o rezistență serioasă în împlinirea scopurilor sale. Căile pe care le urmează această acțiune sunt următoarele:

1) Parohiile românești unite, care toate au până acum un caracter românesc pronunțat, sunt pe cale de a fi înglobate în episcopia unită ungurească din Hajdudorog, de unde i se vor putea trimite preoți; acest plan se va putea înfăptui cu atât mai ușor cu cât pe deoparte organizarea bisericii și serviciului divin sunt identice, pe de altă parte poporul nostru în acele ținuturi, dacă nu știe vorbi, totuși pricepe limba maghiară în care i se va face slujbă.

2) În parohiile românești ortodoxe învecinate cu parohii unite ungurești, aparținătoare episcopiei din Hajdudorog, recurgând și de altfel la serviciile preoților acestora din urmă, se face o neîntrepută propagandă pentru însăși trecerea pa-

rohiienilor ortodoxi la parohia unită, deci la eparhia ungurească, accentuându-se, firește indentitatea ritualului, care pentru poporul de rând este adeseaori însăși esența religiei.

3) In parohiile românești ortodoxe învecinate cu parohii româno-catolice, unde poporul deasemenea a făcut apel la preoții catolici pentru nevoile sale duhovnicești, se face propagandă pentru trecerea la catolicism și mai cu seamă pentru îndeplinirea botezului și cununii de către preoții unguri româno-catolici. Mai slabe rezultate obține această acțiune de convertire în comunele unde bisericile ungurești sunt calvine: credincioșii acestora nefăcân-

du-și cruce, neavând icoane, nu sunt considerați de poporul nostru ca buni creștini. Cu toate acestea sunt multe cazuri când, mai cu seamă în comunele Darvaș, Vecherd și Iaca, Românii ortodoxi, în lipsa unor preoți de legea lor, au recurs la pastorii unguri calvini pentru botezuri și cununii.

Lipsa de preoți români, de o biserică românească organizată și activitatea tenace desfășurată în contra oricărei organizații bisericesti cu caracter românesc, fac ca o parte tot mai mare din botezuri și cununii să fie săvârșite de către preoții unguri, uniți, româno-catolici sau chiar calvini. Cum cu prilejul cununiiilor noii căsătorii sunt întot-

deauna siliți să dea așa numite «reversale», angajamente că cei ce se vor naște din aceste căsătorii vor fi botezați în religia preoților cari săvârșesc actul cununiei, este evident că în cazul continuității actualelor condiții, chiar dacă actuala generație a acestor frați ai noștri va ști rezista până la capăt, generația viitoare va fi aproape întregă înstrăinată.

Românii din Ungaria sunt meniți unei dispariții foarte grabnice, dacă instituțiile lor naționale și mai presus de toate biserica și școala nu vor putea fi reinviată.

Se mai gândește cineva la dănșii în această țară?

ROMÂNII DIN UNGARIA

de: A. Davidescu.

II.

Invățătorul Pelle, dela școala profesională, a trebuit să fugă în țară, deoarece școala i-a fost închisă, iar agenții iredentismului îi amenințau chiar viața.

Acelaș lucru s'a întâmplat în Csegöld și Parcshalma, unde preotului

în Nyirabrany locuitorii vorbeau o frumoasă limbă românească, căci era o comună care până înainte de război nu era locuită de niciun ungar.

A dat foarte mulți tineri școalelor din Blaj, unii se află și astăzi prin Ardeal. Este interesant faptul că, la Paște și Crăciun foarte mulți locuitori din această comună trec în România, de sărbătoresc aceste zile.

Alte comune care sunt în apropierea Debretinului și care au fost obiectul de supraveghere al ungarilor, în ultimii ani, sunt Seta-Mare și Pocsei. Frumoasele școli românești de aici aveau odinioară renume. În prima comună erau 4 catedre, într'a doua 3 catedre. Și aici școalele au fost desființate, iar învățătorii alungați.

Din cele relatate mai sus, se poate constata un lucru: Sunt și astăzi în Ungaria sate întregi locuite de români. Viața lor însă din punct de vedere național este inexistentă. În biserici a fost introdusă limba maghiară; în școli deasemenea. Preoții și învățătorii români — de altfel puțini la număr — cari n'au voit să se supună asprimei noului regim maghiar, au trebuit să fugă în țară. Câțiva dintre ei, cei cari au rămas la posturi, dar n'au aplicat în totul dispozițiile «*inspectorilor regești*» au înfundat temnițele dela Segedin și Debretin. Cazul refugiatului dela Acsad, care ajunsese în temniță fiindcă a vorbit pe stradă românește, este cunoscut.

Românii din Ungaria deci, destul de numeroși, duc astăzi cel mai dureros calvar. Pe când la noi minoritatea maghiară se resfață în teatru, în școală, în administrație, peste tot, de multe ori refuzând chiar să învețe limba statului, pe când școalele de stat românești au și astăzi învățători și profesori cari abia îngână 2-3 cuvinte românești, peste hotare în țara vecină, frații noștri sunt nimiciti. Și tot Ungurii ne reclamă Ligii Națiunilor!

Granița nouă, fixată pentru totdeauna între noi și Ungaria, cum era și natural, nu a putut fi șerpuită printre dealuri și văcele, spre a strânge la olaltă toți locuitorii de origine română, risipiți pe întinsul șes al Tisei, sau mânați pe sub unele coline. Dincolo de granița Nord-Vestică a Ardealului, au rămas frați de ai noștri, unii pregătindu-se să se contopească cu stăpânitorii tirani, alții privind încă spre București, în speranța unor vremuri mai bune.

După statisticele maghiare au rămas încă în Ungaria aproape 60.000 de Români. Ei sunt înșirați de-a lungul frontierei, dar satele presărate cu ei, se întind ca un unghiu ascuțit, al cărui vârș se înfige în regiunea Debretinului.

Pe când în această regiune graiul românesc, aproape în întregime a amuțit, sunt sate în comitatul Szabolc, unde se vorbește încă românește, fiindcă cei bătrâni nu cunosc limba maghiară. Spre a-și putea cititorul face o idee de felul cum sunt tratați frații noștri, rămași în Ungaria, chiar în apropierea frontierei, amintim câteva fapte perfect lămuritoare:

La vestul județului Satu Mare, în porțiunea de teren cu acelaș nume, devizată de linia frontierei, în dreptul comunei române frunțase Boghiș, se află comuna română *Syfalău*. Este un sat destul de întins și înainte de război avea mare importanță în viața românească din aceste ținuturi.

A avut biserică gr.-cat.-română, cu un însuflețit preot, care, ridicat de autoritățile ungare, a fost dus în interiorul țării și nu i se mai știe de urmă. In locul lui a fost adus un preot rutenar, care nu permite nici în curtea bisericii să se vorbească românește.

Crețulescu: Țăranca.

Pop Jiului, fost deputat, în prezent stabilit în Petea, lângă frontieră, i se scosese în vânzare averea de aproape una sută jugăre. Școala primară din această comună, deși confesională, proprietatea bisericeii, a fost transformată în școală maghiară.

Mai în spre Vest, chiar în direcția punctului Valea lui Mihai, se află comunele românești Nyirabrany, Niradony și Acsad. Și aici școalele române au fost transformate în școli maghiare, interzicându-se ca și în biserici să se mai cânte liturgia în limba română.

INTRE ROMÂNII DIN AMERICA

de: *Maria, Regină a României.*

Pe când mă găseam în America, a fost pentru mine prilej de mare mulțumire sufletească să aud că Românii noștri veniți acolo se bucură pretutindeni de o bună faimă.

I-am cercetat de câte ori am putut, cu toate că așezările lor erau împrăștiate și cele mai adesea mici, răsărind într'adevăr pierdute din urieșimea Lumii Noi.

Două din vetrele de seamă, Detroit și Cleveland, unde eram cu nerăbdare așteptați, n'am putut, vai, în cele din urmă să le călcăm, trebuind să ne grăbim naprasnic spre casă din pricina știrilor îngrijitoare primite, mai înainte să fi fost în stare să aduc la capăt întreaga mea călătorie. Dar am trimis pe fiul meu Niculae să le aducă salutări în numele meu.

Planul de drum era alcătuit în legătură cu geografia nemăsuratelor depărtări pe care le străbăteam și aceste două mari orașe urmau să fie văzute la întoarcerea din Far West.

Numai cu inimă grea m'am hotărât să numai merg în acele locuri, știind cu câtă fierbere și încântare Românii noștri ne așteptau și știind în același timp de toate pregătirile pe care le făcuseră. Mi-e silă să desamănesc lumea și această neprevăzută întrerupere care se ivia când, venind îndărăt de atât de departe mă aflam în sfârșit la doi pași, era într'adevăr dureroasă pentru ambele părți.

Dela războiu fusesem în strânsă legătură cu Românii din America și multe semne mișcătoare de credință primisem de peste mări și din când în când sume de bani din scumpele lor economii, pentru ajutarea văduvelor și orfanilor din Țara Mamă cari suferiseră atâta în anii noștri de luptă și de încercări.

Pricepeam valoarea acestor mici daruri când știam că fuseseră strânse cu muncă grea și că fiecare dolar trimis însemna jertfă adevărată, de oarece Românii noștri din Lumea Nouă n'au ajuns legendar de bogați; toți sunt meseriași, lucrători, muncitori, plugari,

păstori, oameni ostenindu-se cu palmele. Cei mai mulți sunt Transilvăneni.

Mai se întâlnesc și câțiva Bucovineni și puțini Basarabeni, cei din urmă în deosebi evrei. Cei din vechea Românie sunt aproape toți din Dolj.

Românii se găsesc împrăștiati pretutindeni în Statele-Unite, dar s'au îngămădit mai ales în Centru și Est: Ohio, Pensylvania, Michigan, Illinois, New Jersey, Indiana, California, Minnesota ș. a. În New York nu sunt de cât vre-o 2000, fără evrei care au rămas credincioși Țării de baștină și de la cari am primit acolo multe semne de dragoste.

Românii au început să plece în America pe la 1888—1890.

Se zice că în 1849 pe vremea goanei după aur din California, s'au aflat acolo și Români. Aruncați pe peninsula Californiei, cei ce au scăpat s'au așezat într'o vale mănoasă din districtul Zenada, o colonie unde mai trăesc și astăzi plugari vorbind o românească amestecată cu spaniolă și legată de credință și de toate vechile datini ale țării de naștere.

Întâii emigranți pe Coasta Atlanticului au fost mai cu seamă oameni cari n'aveau altă avuție decât vânjoșia brațelor și voința hotărâtă să birue și să câștige; numai prin 1895, când aceștia începură să trimeată bani acasă la ai lor, alții nădăjduind să-și înjghebeze o viață mai bună, au venit în număr mai mare.

Românii din America sunt aproape în întregime meșteșugari, lucrători și negustori. Se întâlnesc puțini proprietari de pământ, deși un mare număr lucrează la moșieri americani mai ales ca văcari sau oieri.

Aceștia din urmă au toate trăsăturile «ciobanilor» noștri, până și fluerul. De aceea nu e cu neputință să auzi într'o seară binecunoscutele viersuri atât de pline de gândul de-acasă, obișnuite pe câmpiile și dealurile noastre, răsunând pe întinderile din Montana, Idaho și Wjoming și deșteptând ecouri care umplu sufletul în chip straniu «dor» de soarele, vântul și ploaia din iubita țară veche.

Călătorind prin aceste locuri din Statele-Unite am fost izbită de ciudata lor asemănare cu priveliștile moldovenești, mai ales într'o seară la Medora la ferma lui Theodor Roosevelt, ¹⁾ unde câțiva «cow-boy» tipici au întocmit un «Radio» în cinstea noastră.

Când soarele a sfințit, punând Apusul în flacări până ce tot cerul s'a schimbat într'o vatră arzândă, puteam să ne credem în închipuire pe terasele Siretului, așa cum le-am văzut de atâtea ori în timpul războiului.

Cu toate că cei mai mulți dintre Românii din America au rămas necunoscuți, sunt doi ale căror nume se păstrează: Dunca și Pomuț.

Dunca era ieșean și a luat parte la revoluția italiană

¹⁾ În tinerețea lui, fostul președinte al Statelor-Unite, arătând semne de boală de piept, s'a așezat un an la Medora unde a făcut sport și s'a întărit.

Nota Red.

M. S. REGINA, însoțită de profesorii și Rectorul Universității din Columbia, Dr. NICOLAS MURRAY BUTLER eșind dela ședința solemnă de recepțiune a Universității.

In momentul de a Mă ai Mei pentru America dreaptă către scumpa Mădina că blânda sa imaginenit, în timpul călătoriei preocupare a Mea. Din adâncul inimei Mă

— 1926 —

Grupele sămănate a prejurul așteaptă pe voile lor și de primit vieții lor a

din 1845. Câțiva ani mai târziu el a plecat în America înscriindu-se ca voluntar în regimentul VIII New-York, la începutul Răsboiului Civil. Reiese din analele regimentului că a luptat vitejește și că a căzut în lupta dela Cross Keys, la 8 Iunie 1862. Se zice că mormântul lui se găsește încă în cimitirul din Cross-Keys.

Pomuț e mai bine cunoscut. El s'a născut la Ghiula în județul Bichiș la 1828. Venit în America în 1850 a fost unul dintre cei dintâi cari s'au înrolat în regimentul V de voluntari din Jow cu gradul de căpitan. Colonelul Reid și l-a făcut aghiotant, pentru că-l socotea drept cel mai destoinic dintre ofițeri. A luat parte la cele mai vestite bătălii ale armatei președintelui Lincoln și s'a deosebit prin vitejie și însușiri de comandant. El a făcut toată campania și la 23 și 24 Mai 1865 a trecut în capul armatei din Tennessee sub ordinele generalului Sherm, care a răsplătit viteazul regiment al colonelului Pomuț, numindu-l mărgăritarul armatei lui.

La 1866 a fost numit Consul general al Americii în Petersburg. După câteva luni a fost înaintat general. A ținut acest post de onoare doisprezece ani și a murit la 1882 în Petersburg, fără să se mai fi întors în America.

Dacă mi-aduc bine aminte, la West Point am văzut portretul generalului Pomuț pe peretele scării de onoare, între alte portrete de ofițeri cari s'au deosebit prin purtarea lor.

În 1906 s'a înființat Societatea «Unirea» pentru cultura și ajutorul Românilor din America, cu scop să vie în sprijin celor în nevoie și familiilor rămase fără reazăm de pe urma pierderii timpurii a capului lor. Societatea a făcut mult ca să ție vie flacăra patriotismului în inimile acestor băjenari precum și credința în unirea dintru sfârșit a tuturor Românilor. Sprijinitorii «Unirii» au socotit ca o sfântă a lor datorie să răspândească această propagandă prin toate orașele unde trăiau Români, întemeind pretutindeni secții ale societății.

Nici-o jertfă nu li s'a părut prea mare acestor promotori ai idealului național, așa cum a fost dată dovada de un oarecare I. N. Sufan, un fost cioban din împrejurimile Sibiului, care, ca funcționar al «Unirii» n'a stat la îndoială să-și lase casa în flăcări pentru că societatea avea nevoie de el.

În 1908 societatea a făcut un mare pas înainte, cumpărând ziarul «America» înființat în Septembrie 1906 de părintele Bălea, preot ortodox în A-

merica. «America» a ajuns sufletul societății și a ajutat să se menție viaie biserica ortodoxă în ciuda tuturor încercărilor ca să i se slăbească înrăurirea. Cu tot numărul cam restrâns al Românilor din America ei au 24 biserici ortodoxe, 16 unite și 6 baptiste.

Ori de câte ori s'a putut, am cercetat aceste biserici și mi-aduc aminte ca atunci de mișcătoarele primiri făcute mie și copiilor mei de fiecare dată când m'am arătat în mijlocul acestor obști smerite și imprăștiute, dar fierbinte iubitoare de neam.

Intâia din ele pe care am cercetat-o a fost aceia din

Filadelfia. Programul nostru tras cu mare scumpătate nu ne îngăduia pentru acest însemnat oraș de cât o după amiază și o seară. Filadelfia ne-a făcut o primire strașnică, cu care prilej a defilat ca gardă de onoare trupele ei, purtând încă pitoreștile uniforme ale vremii napoleoniene, în așa de straniu contrast cu mediul cu desăvârșire modern. Primarul mi-a întins cheia de aur a orașului, spunându-mi frumos că era cheia dela inimile cetățenilor Filadelfiei

Au fost discuții aprinse cu autoritățile, despre felul cum puteau fi întrebuințate puținele ceasuri menite Filadelfiei; primarul fiind neliniștit de dorința noastră să vedem biserica românească, lucru care ne-ar fi dus prin cele mai sărace și nearătoase cartiere ale mândrului său oraș. Dar am simțit toți trei că oricât ar fi fost obștea de umilă, trebuia să ne ducem în mijlocul propriului popor, și bucuria stărnită de vizita noastră ne-a răsplătit din belsug de osteneala avută ca să ajungem într'un așa de depărtat cartier.

Biserica era mică și smerită, dar plină stup de oameni care-și purtau încă portul de-acasă. Poate că se vădea o lipsă de frumusețe în împodobirea dinăuntru a altarului, dar cântările Pe-tine-Dumnezeului erau aidoma datinelor dedemult în cinste, și fiecare bărbat, femeie sau copil, au găsit calea să-și arate cu foc atât credința cât și mulțumirea că ne aveau printre ei.

Toți Americanii veniți cu noi erau mișcați adânc și, văzând cu ce sfântă bucurie fuseserăm primiți, numai aveau păreri de rău că întrebuințaserăm atâta din prețiosul lor timp cu acest pelerinaj patriotic.

Am mai cercetat biserici românești la Montreal, St. Paul, Chicago, Indianopolis, ca și în alte câteva orașe; unde n'am putut să mă duc la biserica lor, am primit delegații românești și mi-aduc foarte bine aminte de o noapte vântoasă la Buffalo, când un pâlț îmbrăcat în alb de compatrioți entusiaști purta numaidecât în urma automobilului un mândru tricolor care își flutura strălucitele culori în chiar vântul mașinei mele.

La întoarcerea acasă am trimis ca amintire a vizitei mele o icoană sfințită cu câte un rând pentru fiecare din bisericile unde fusesem.

Jull'etta

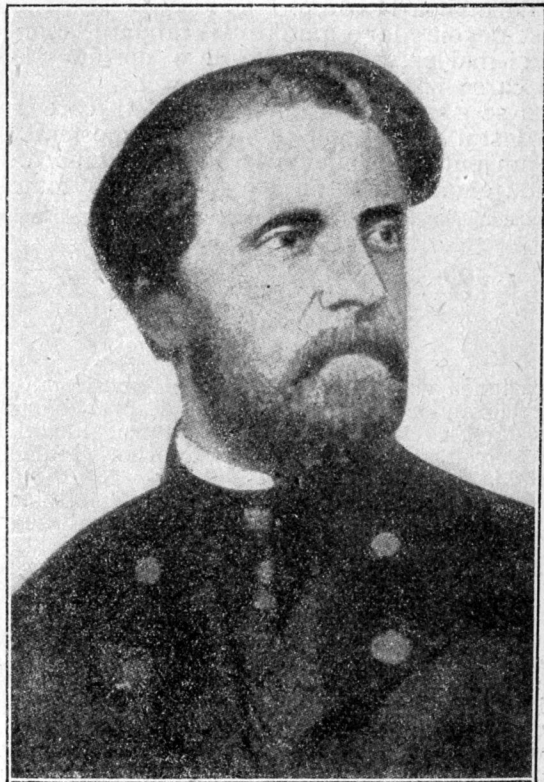
îmbarca cu cei doi copii
gândurile Mele se în-
lea Cară, spre a o incre-
ină Mă va însoți necon-
Mele, ca cea mai sfântă

le îi spun: La revedere!

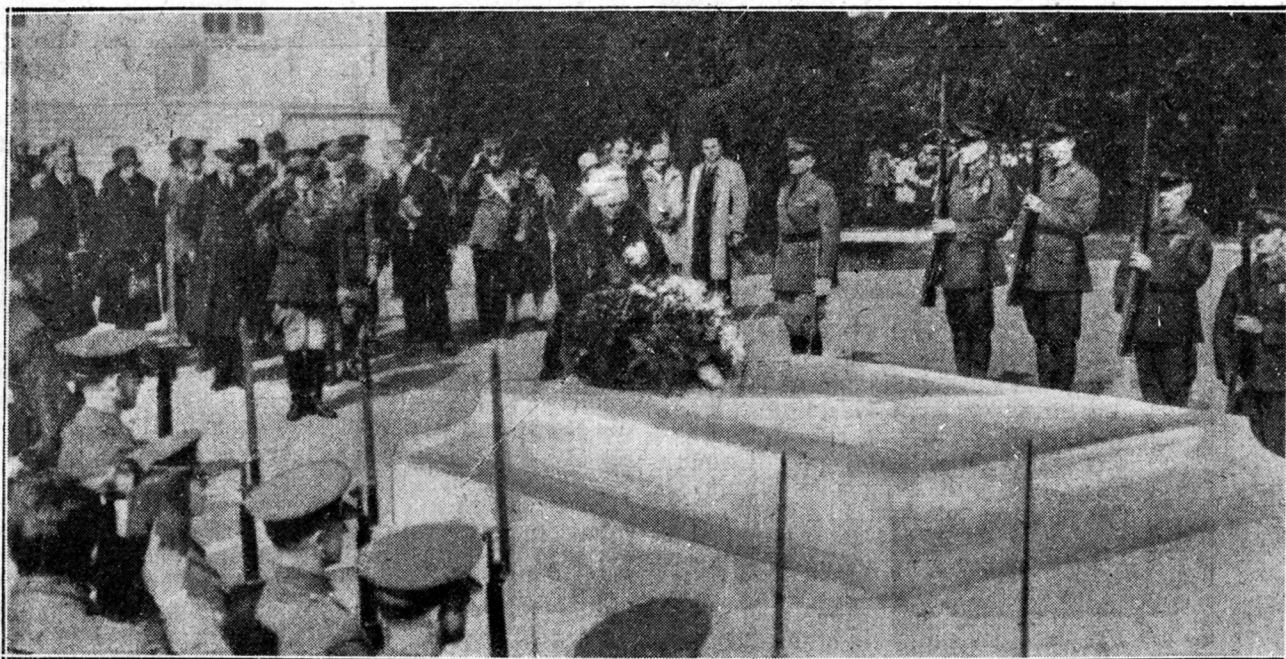
Lucia

de Români
de jur îm-
nostru, ne
noi în ne-
noi avem
experiența
deosebită.

N. Iorga.

General George Pomuț, din armata americană, român din Ardeal (Giula-Bickis) — a luptat vitejește în Răsboiul Civil (1861—1865), citat pe ordin de zi pe armată.

M. S. REGINA, însoțită de A. S. R. PRINCIPESA ILEANA, PRINCIPELE NICOLAE și suita oficială depunând flori pe mormântul eroului necunoscut, în Cimitirul Arlington (1926).

Trăesc de asemenea mulți Români în Canada.

Întâii plecați au fost ispitiți în aceste depărtate latitudini de lume, de oferta de pământ făcută oricui ar vrea să vie să lucreze ogorul Canadei care e slab populat și are nevoie de orice pereche de brațe se arată.

Loc era acolo cu adevărat din belșug, dar loc plin de păduri sau pârloage cu iarbă. A fost nevoie de o putere de uriaș, ca să fie schimbate, și starea oamenilor ar fi fost grea dacă nu le-ar fi sărit în ajutor compania de căi ferate, dându-le de lucru la linie. Astfel, încet încet, mulți au fost în stare să-și facă îndestulătoare economii pentru cumpărarea uneltelor cerute de munca la câmp.

A fost nevoie de o putere și răbdare supra-omenească și mai presus de toate de o dorință și vrede de oțel ca să izbutescă.

Astăzi se găesc în Canada coloniști care se pot fâli cu destul de însemnate averi. Atmosfera Lumii Noi e un puternic îndemn la silințe și muncă.

Canada chiamă încă pe emigranții din toate păr-

țile lumii, dar America a început să-și zăvorască porțile și nu e ușor astăzi să fii îngăduit în Statele-Unite.

Șederea mea peste mări a fost vai! prea scurtă și nedeplină. Nu mai știu dacă am să mai am vre-odată plăcerea să trec Oceanul; viața e așa de încărcată și anii se duc așa de repede, dar dorința întoarcerii rămâne în mine. Multe sunt de văzut de cea parte, și multe de învățat!

Admir mai ales felul cum atâtea naționalități deosebite au putut să se topească într'o singură mare națiune, ajungând frați buni americani fără fățarnicie, cari se respectă unul pe altul fără ca individual să-și fi pierdut iubirea față de țara de unde a venit.

Dar cei mai mulți Români au dorul căminelor de departe. Ei visează de întoarcere la vechile vetre și suspinul care-și face loc prin doinele pe care ciobanul le cântă din fluer, păzind oile pe măgurile și văile din Montana, este un strigăt din adânc spre pământul nașterii lor....

ROMÂNII DIN AMERICA

de: Paul Negulescu.

Prof. la Univ. din București.

Cu ocaziunea vizitei M. S. Regina în America, ați văzut în telegramele presei vorbindu-se despre coloniile românești din Cleveland, Akron, Jougstown, Farrel, Bridgeport, Detroit, Chicago, Indiana, Horbor, Indianapolis, Philadelphia, New-York etc.

De sigur că mulți dintre cititori se vor fi întrebat când și cum s'au făcut aceste așezări așa de numeroase și dacă ele au vreo organizare.

Românii au început să vină în America mai ales în Statele Unite, cu vreo 15 ani înainte de război. Ei s'au stabilit mai ales în statele Ohio, Pennsylvania, Indiana, Michigan, unde se găsec colonii puternice. Se găsec mulți și în alte state cum în New-York, Rhode Island, Missouri cu alte cuvinte în statele din centru mai mult, în cele din Est mai puțin, iar în Vest găsim câțiva ciobani în Montana și câțiva lucrători prin St. Francisco. Sunt deasemenea mulți Români și în Canada în provincia Ontaris, la Hamilton, în Quebec le Montreal și în Saskacewan la Regina. Românii aflați aci sunt cei mai mulți originari din Ardeal, Banat, Bucovina și Basarabia, foarte puțini din vechiul Regat.

Cei mai mulți erau plugari, dar venind în America unde nu au găsit nicio organizațiune românească care să îndrumeze și să ajute pe coloniști, au fost nevoiți să se angajeze ca lucrători în fabrici, pentru muncile cele mai istovitoare pentru care Americanii nu sunt amatori.

Mulți dintre acești Români, oameni tineri și deștepți au învățat mai ușor limba engleză, au început să câștige bani în fabrici, apoi au început, cu ajutorul economiilor făcute, să facă un mic comerț, de preferință acela de cârciumar. Prin firea lucrurilor, acești Români au format o clasă mai ridicată printre Români. Acești oameni ajunși la o situațiune mai bună, prin propria lor muncă și economie, formează elementul de conducere al poporului.

Românii, prin firea lor, țin la obiceiurile strămoșești, ei țin ca să fie botezați, cununăți după datinele strămoșești, de către preoți, cari vorbesc limba lor. De aceea au cerut să li se trimeată preoți. Au venit preoți și s'au făcut biserici.

Când au venit Românii în număr mai mare, au văzut cât e de rău să nu fie uniți. Când unul cădea bolnav nu avea ajutor de nicăieri, iar în caz de murea, niciun sprijin pen-

tru femei și copii. Și cât e de greu să te simți străin și să nu știi limba țării în care trăiești. Pentru aceia s'au gândit cu toți să se organizeze în societăți românești, în care membrii căpătau ajutor în caz de boală, și o sumă de câteva sute dolari în caz de moarte.

Aceste societăți erau însă slabe; s'a propus unirea lor sub forma unei societăți mai mari pentru întreaga țară a Statelor Unite din America, din care toate aceste societăți locale să facă parte, conservându-și independența internă, o organizare federală.

Este o minunată organizare această Uniune, care avea în 1917 peste 9 societăți. Astăzi are mult mai puține din cauză că mulți Români s'au întors în patrie.

Societatea locală percepe dela membru o cotizație lunară, din care societatea plătește o cotă Uniunii societăților române.

Uniunea, editează un ziar cotidian *America*, care apare în orașul Cleveland (Ohio). Acest ziar are un local propriu, o tipografie, etc. Uniunea are și un capital destul de însemnat, iar societățile au fonduri proprii, care însumate întrec 300.000 dolari.

Ceace este curios e faptul că, Uniunea nu a început să progreseze decât după ce intelectualii au fost oprți de a mai ocupa o funcție în Comitetul Uniunii și al societăților. Oprindu-se toți acei cu titlu academic s'a vroit să se lovească mai ales în preoți, căci ei constituiau intelectualitatea. Dela această dată au început luptele interne și societățile au început să prospereze.

Am cunoscut pe mulți din frunzașii Uniunii pe d-nii I. Cosma, azi în Sibiu, Păcurar, un distins comerciant, azi decedat în New Castle, Felegean Lupea, azi avocat în Indianapolis, P. Costea, P. Costea Hozea, Marhas, China, Profieru, Șufană și alții.

Preoții din America fiind excluși din organizare au format alte societăți și o organizare superioară Liga și Ajutorul; similară cu Uniunea. Sufletul acestei organizațiuni era părintele Ion Podea, atunci când eram eu în America.

În Chicago, unde a fost Regina, este o colonie de 3—4000 Români, la care adăogându-se coloniile din micile orașe învecinate Aurora (Ill.), Gary și Indiana Harbor (Indiana) ne da un total de peste 10.000 Români, mai toți ori-

ginari din Banat, Bihor, Aurora și Chicago și valea Oltului (Indiana, Horbor și Gary).

La Chicago în 1917-1918, am publicat o foarte frumoasă revistă mensuală românească, scrisă în limba engleză și română, și numită *Roumania*. Din această revistă au apărut 12 numere. Ea avea numeroși abonați, după cât îmi aduc aminte peste 2000, numai Români, iar Americanilor—deputați și senatorii federali, deputații și senatorii diverselor state, ministere, legațiuni, ziare, etc., se trimetea gratuit peste 1000 exemplare.

Cred că această revistă la care au colaborat mari personalități americane, fratele meu Gogu Negulescu și cu mine, a adus o importantă contribuție la cunoașterea cauzei românești de către Americani. Colonelul House, un intim prieten al răposatului președinte Wilson, delegat al Americii la conferință, luând cunoștință de revistă, mi-a scris să-i dau o serie de informațiuni asupra țării noastre și asupra revendicărilor noastre. Poate că aceste informațiuni au servit într-o măsură la stabilirea dreptății noastre.

ROMÂNII DIN CEHOSLOVACIA

Viața politică și culturală a Românilor din Maramurășul Cehoslovac

BCU Cluj / Cede: Ștefan Popp Library

Protopop de Apșa, Maramurășul Cehoslovac.

Românii de aici nu sunt de loc printre cei din urmă. Sunt curățți și mândri. Legăturile cu Moldova domnească li-au dat o conștiință de nobleță care nu se află aiurea.

(N. Iorga: Neamul românesc din Ardeal și țara ungurească p. 577.

Așa caracterizează la 1906 marile istoric Români din Maramurăș.

Astăzi caracterizarea nu este mai puțin potrivită decât acum 24 de ani, dar poate ea să potrivește mai bine acelor puțini Români rămași pe teritoriul republicii Cehoslovace de cât fraților lor din stânga Tisei.

Pentru aceștia situația este aceeași acum cași în 1906.

Marele război în care atâtea dintre ei au murit sub puterea unui jurământ, pentru un împărat străin, n'a adus pentru ei nici o schimbare.

Dacă stăpânirea de eri nu poate fi nici măcar comparată cu omenoașa stăpânire de azi, pentru urmașii voivozilor descălecători amândouă au același nume «țara străină».

Față de libertățile și inovațiile unei stăpâniri ultra democratice ei rămân încă nepăsători.

Degajați însă de ori ce sentimentalitate și căutând să judecăm obiectiv, vedem că: Români din Cehoslovacia, în număr de: 10.810, dupe ultima statistică oficială; (Statistichy lexidon IV 1928) sau 12.150, dupe statistica întocmită anul trecut de

către societatea culturală Sf. Arhanghel Mihail; se bucură de toată libertatea politică și culturală.

Cele patru comune (Apșa de jos, Apșa de mijloc, Biserica Albă și Sat Slatina) în cari populația românească formează o majoritate absolută, au 6 parohii, cu tot atâtea preoți, grupate într'un protopopiat aparte fiind încă sub administrarea episcopiei unite din Gherla.

Vechea școală românească bise-

ricească, focar național sub stăpânirea magheară, azi este în imposibilitate de a funcționa, iar frumoasele clădiri ridicate de către popor în a doua jumătate a veacului trecut datorită stăruinței energicului protopop Alexandru Lazăr, stau azi goale sau servesc cu totul altor scopuri.

Aceasta se datorește în mare parte lipsei materiale a locuitorilor cari ar fi în imposibilitatea de a întreține singuri aceste școale, dar se explică și prin faptul că statul cehoslovac întreține în fiecare comună o școală primară românească.

Acei cari au arătat cei dintâi Europei marea valoare a limbei naționale, poporul care numără printre cei mai mari strămoși ai săi pe Ioan Hus, a ținut să rămână până la sfârșit credincios marelui său crez și datorită acestuia Români din Maramurășul Cehoslovac au azi dintre toți frații lor rămași în afară de hotarele statului Român, cea mai bună situație școlară.

Așa în Apșa de jos la o populație românească de 5108 locuitori și 1142 copii în vârstă de școală statul întreține cinci învățători români titulari și nouă suplinitori recrutați printre țărani și tineri de mai multă carte, pentru a înstrui cei 785 copii cari locuind la prea mari depărțări de comună nu pot frecventa școala regulat.

Apșa de mijloc cu 3612 locuitori și 581 copii în vârstă de școală, are abea doi învățători titulari români, ceace explică de ce din cei 581 copii 430 nu frecventează școala.

Situația se prezintă aproape identic pentru Biserica albă unde la 1424 locuitori români și 246 copii de

Biserica românească din Apșa (Cehoslovacia).

școală sunt tot numai doi învățători așa că abea 120 din 246 copii pot învăța carte.

Cât pentru Sat Slatina aici situația se prezintă foarte bine. Cei 1932 locuitori români au pentru 302 copii la vârstă de școală cinci învățători titulari români încât toți copiii frecventează regulat școala.

Cei 80 de Români din Ocna Slatina fiind în număr prea mic sunt nevoiți să își trimită copiii la școala cehă.

Pentru populația evreiască a doua ca număr formând pentru cele patru comune un total de 3192 locuitori, statul dupe propria lor cerere a înființat în fiecare comună o școală cehă având în Apșa de jos 4 învățători, în Apșa de mijloc 1, în Biserica Albă 1, iar în Sat Slatina 5.

În starea de azi această situație școlară garantează pentru cei mai mulți din Românii Maramureșului Cehoslovac o instruire în limba românească. Aceasta nu este însă o instrucție și o creștere națională. Cece vechea școală confesională română făcea pentru menținerea su-

fletului național sub stăpânirea maghiară are menirea să facă azi societatea culturală Sf. Arhanghel Mihail.

Înființată în vara anului 1927, ea poartă numele pe care Balc și Dragil dătură acum șapte veacuri cititoriei lor dela Peri, iar dacă la 1391 această mânăstire ajunge cel mai mare centru al bisericii române din tot nordul Ardealului, ba își întinde stăpânirea până departe la poalele Tatrei; modesta societate ce îi poartă numele are abea 12.150 Români, ultimii străjeri ai unei glorioase stăpâniri din alte vremi.

Ea caută să întrețină prin adunări, biblioteci, premii și alte mărunte mijloace, veșnic vie în sufletul urmașilor lui Bogdan și Dragoș iubirea de neam și marea tradiție de veacuri.

Prin intervenția ei Onor. Minister al instrucției și cultelor din București a acordat burse pentru 7 studenți și 15 elevi din 52 câți studiază la școlile secundare din țară, legătura cu cultura românească din țară o întreține prin excelență re-

vista «Cele Trei Crișuri» din Oradea pe care o primim de mai bine de doi ani.

Deși formând o masă compactă cele patru comune românești sunt totuși despărțite politic administrativ; împărțind Apșa de jos ca cea mai mare (5108 locuitori români) districtului Teceu (Tăcovo), iar Apșa de mijloc, Biserica albă, Sat Slatina (total 6968 locuitori români) districtului Rahău (Rahovo). Această despărțire slăbește evident elementul românesc nu atât într-o luptă politică de care ținând seama de numărul mic al lui, nu poate fi vorba, ci mai mult în posibilitățile de apărare colectivă contra diferitelor neajunsuri cari, poate fără cunoștința și în deosebi fără voința ocărnuirii dela Praga, care are față de ei cele mai prietenești sentimente, se fac și cari au cu atât mai mult o însemnătate cu cât sunt reflexele unei lupte ce se duce aci de veacuri între elementul românesc băstinași și ru-

Apșa de jos, Februarie 1930.

Românii din Maramurășul Cehoslovac

II. de: Gh. Vornicu

Cititorii acestei reviste își pot aminti că s'a mai scris în «Cele Trei Crișuri» despre românii transiseni. Da, cu toate că marele Eminescu, fixează în memorabilia doină pe lângă Nistru, Tisa ca hotar extrem de extensiune a Neamului Românesc, strămoșii noștri, cei dintâi prin negura vremurilor, au stabilit vaduri și peste aceste râuri. Iar pe aceste vaduri s'a prelinș vlagă de prisos și neîncăpătoare în vechile-ne ocine, și odată cu ea, se pare și cele dintâi raze de civilizație. De aceia avem azi, de multe ori subiect de triste preocupări în legătură cu viața fraților noștri de peste hotare, *trans-dunăreni, trans-nistrieni și trans-iseni*. Și este o datorie de onoare și de suflet, pentru orice român liber și pentru orice publicațiune și instituție de cultură, să se gândească mult la acești frați de pe meleaguri acum streine.

Salutăm deci cu toată bucuria gândul bun din care a purces închinarea acestui număr al «Celor Trei Crișuri» fraților noștri din streine și triste depărtări... deși acest gând, se va vedea, nu e numai de eri.

* * *

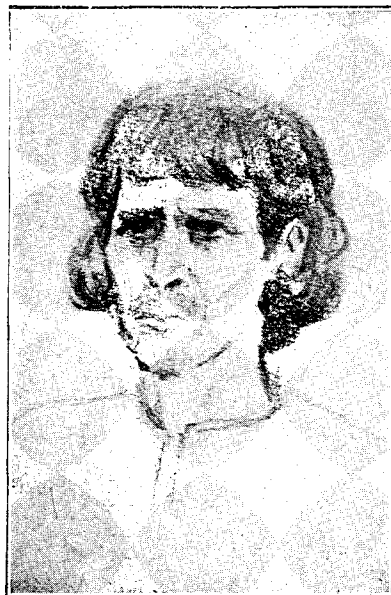
Din marginea Sighetului, depe malul stâng al Tisei, de te uiți spre miază-noapte privirile îți sunt atrase de o mândră și frumoasă biserică așezată pe celălalt mal, pe prima terasă a istoricului râu... Este

biserica zidită de vrednicul întru amintire, vlădică gr. cat. român *Mihail Pavel* pentru credinșii vechiului sat românesc al *Slatinei*.

«*Și a zidit el aici locaș fără moarte Domnului Celui fără de început, căci a păstorit aici, între frații lui, cu multă cinste și omenie, ani de-a rândul... Și a fost lui de noroc, lucrul în ogorul Domnului în satul Slatinei, căci de aici s'a ridicat în scaunul de vicar al ținutului vot-*

voșilor, de unde a purces apoi deputat în casa țării dela Pesta, căci era om tare cuminte și de omenie. Iar de acolo l-au ales soborul prelaților români legați cu Roma, de archiereu și vlădică, de unde a făcut Neamului nostru, tot binele ce a putut, neuitând satul nostru al Slatinei maramureșene, care i-a fost de noroc. Și aici și-a dat sufletul în mânele Domnului Celui prea lăudat, la scâlzile sale și a ținut să fie îngropat în biserică, înaintea altarului ca să fie tot cu noi». Așa îmi spune un bătrân slujitor al Domnului din partea locului...

Și nici că se putea un om de măsură vlădicăi Pavel să aleagă un mai frumos și mai minunat loc pentru așezare de biserică, ca mândra așezare a *Slatinei Maramurășului*. Așezat pe prima terasă a malului drept a frumoasei *Tise*, satul *Slatinei*, cu mândra lui biserică predominantă tot ținutul din jur, în față cu coasta munților vulcanici, în sus și în jos până în mari depărtări valea *Tisei*, până în cheile ei de sus și de jos. Numele îi vine dela bogăția minelor sale de sare, în funcție din vremuri imemorabile, după cum ne arată obiectele preistorice găsite în preajmă-i. Dar tot aceste mine, care au atras de sigur, pe cei dintâi locuitori ce au bătut țărșul aici, au schimbat în urmă și caracterul localității. Căci exploatarea minelor, trecute cu timpul la stat, din mâna voivoșilor români, a creat în preajma satului românesc o colonie de streini, *unguri* sub vechiul regim, *cehi* în ziua de azi. Iar granița fixată

Țăran român din Apșa (Cehoslovacia).

din nepriceperea noastră prin inima ținutului, *pe unda de mijloc a Tisei*, a mai prilejuit încă o creațiune. Este târgul Slatinei care a luat desvoltare în timpul din urmă la capul podului despre Cehia, înjghebat în mare parte prin evrei care trăesc din contrabande.

Slatina, avea o populație după statistica din 1910 de 3860 de suflete dintre care după naționalitate, *români 1529*, nemți 1834—evreii se dedeau drept nemți ca naționalitate—unguri 470, ruteni 9, slovaci 3, diverși 15. După religie conform aceleiași statistice *1660 greco-catolici*, *1832 israeliți*—cu alte cuvinte numai 2 germani—61 reformați, 5 evangheliști și 294 romano-catolici. Românii ar avea azi cam 1900 suflete, scăzând pe cei câțiva cari s'au mutat în România, dacă avem în vedere sporul anilor anteriori,—și dacă considerăm pe aproape toți greco-catolicii români și pe care ungurii i-au pus după limbă, maghiari deși după religie nu există nici un ungur gr-catolic.

Al II-lea sat trans-tisean din Maramureșul Cehoslovac este așezat pe malul drept al Tisei în imediata ei apropiere, patru kilometri mai sus de Slatina și poartă numele *Biserica Albă*, după numele unei vechi biserici de zid mântă de apă.

După aceeași statistică din 1910 avea o populație de 1675 de suflete din care: *1338 români*, 267 nemți evrei, — 50 de unguri, 23 ruteni. Pe confesiuni: *1380 gr-cat.*, 277 evrei, 16 romano-catolici și 3 reformați, ar fi azi cam 1757 români.

După numele comunei lor locuitorii acestei comune sunt numiți obicinuît *bisermani* adică în Biserica... bisermani-Evreii, dați și aici ca nemți, ocupă ca în toate satele, casele din centru și răscrucea drumurilor, de unde au expropiat pe români, ca să poată face ei comerț.

Un alt grup de sate românești din Maramureșul Cehoslovac, unde ai noștrii se mai mențin încă în mase compacte, este așezat ceva mai la nord de valea Tisei, pe valea unei foarte frumoase ape de munte numită *Apsița*. Acest răușor cu apă ca să poată mâna mori cu două și trei petre, se varsă în Tisa pe dreapta, 5 km. mai jos de Slatina la *Peri*. Pe această apă găsim: *Apsa de jos*, *Apsa de mijloc*, *Apsa de sus* și micuțul sat românesc *Plăiuț*.

Apsa de jos are o populație după statistica din 1910, 5602 suflete—după naționalități: *4651 români*, 746 nemți-evrei, 173 ruteni, 32 unguri. După confesiuni: *4839 gr-cat.*, 749 israeliți, 9 rom.-cat., 5 reformați. Această comună ar avea azi aproximativ 7000 suflete dintre care *6000 români circa*.

Pe aceeași apă a Apsiței, 4 km. mai către izvor de Apsa de jos dăm de comuna *Apsa de mijloc*.

După aceeași statistică din 1910, această comună avea o populație de 3714 suflete, dintre care pe naționalitate erau: *3196 români*, 484 nemți-evrei, 22 unguri, 12 ruteni. Pe confesiuni: *3222 gr-cat.*, 484 israeliți, 7 rom.-cat., și un reformmat. Azi ar fi în această comună cam 4500 suflete cu *4000 români*.

În *Apsa de sus*, deși în statistică nu sunt cuprinși, sunt totuși mulți români, după nume, origină și înfățișare, dar rusificați.

Mai sus de această comună, există micul sătuț *Plăiuțul* în o încântătoare poziție, care i-a dat și numele,

Tăran român din Apsa (Cehoslovacia).

locuit în întregime de români. Și cu aceasta s'a isprăvit părțile din Maramureșul Cehoslovac, unde românii sunt în mase compacte. Dar resturi de populație cu urme vădite românești, în graiu, port, nume, origină, tradiție și obiceiuri, mai sunt în vr'o 20 de sate și anume: *Bedeu*, *Chirva mică*, *Chirva mare*, *Neagova*, *Drăgăuști*, — satul de origină a familiei Dragoș, — *Peri* care a luat naștere din iobagii vechii mănăstiri din *Peri*, *Irholț*, *Köckenej*, *Nireju*, *Călini*, *Găina*, *Dămbău*, *Brustura*, toate pe valea *Tarasului* affluent pe dreapta Tisei. Apoi: *Buștina*, *Beneteu*, *Uglea*, *Darva*, *Cricfalva* — probabil Crăcești — *Ciomanul* — probabil Comanu — *Caloceara de jos* și de sus pe valea *Talaborului* pe care în 1405, *il indignuia voivodul român Balc*. (Diplom. Maram. I. Mihali pag. 123). În fine, în satele: *Iză*, *Sîpce*, *Berezna* de pe valea *Naghigului* — creanga mare românește — și multe alte sate de mult desnaționalizate pe valea *Bârjabei*, unde era inima ținutului românesc cu *vestitul voivodat de Dolha* din care se trăgea și Bogdan liberatorul Moldovei de sub suveranitatea ungu-rească.

În total am avea deci în Maramureșul Cehoslovac în cele patru sate ca români trans-tiseni în 1930 circa 13.657 deși după o statistică mai veche o lucrare cehă îi reduce la 11.724. (Vezi *Necas Keimot Pod Kaspaska Rus*).

Puternicele contingente de români din aceste părți au fost înăbușite cu timpul de năvala puhoiului rutean, nelăsând de cât urme în toponimie și în felul de a fi și a se prezenta, în vorbă, în port al locuitorilor.

Și numai când puternica expansiune spre nord al Neamului Românesc a fost oprită și invadată de neamurile slave, numai atunci, Maramureșenii ne mai încapând în cuibul lor strămt, au luat-o spre răsărit *deau întemeiat țara nouă Moldova*.

Iată origina acestor sate de nobili români, rămași dincolo de hotarul țării. Ei stau acolo strajă necintită, zid de apărare spre nord. Se cuvine a fi mereu întărit acest zid, prin întărirea credinței, a limbii și a conștiinței cu binevoitorul sprijin de amicală înțelegere a aliaților noștri cehi, a căror cetățeni leali sunt frații noștri trans-tiseni. Și se cere mai întâi, mai strănse legături culturale, și în primul rând slovă, carte românească — „care ne trebuie — scria unul Gazetei Maramureșane din Sighet — ca pita de mâlai, căci ne potopesc streinii cu slova lor de care sunt pline satele noastre“... În această privință revista „Cele Trei Crișuri“ și-a făcut anticipat datorita, căci încă de acum doi ani ea merge la toți cei patru preoți și trei învățători români din Cehia ca singură revistă românească. Iar un grup de trei biblioteci sătești, așteaptă timpul oportun spre a fi trecute dincolo... Inchinarea acestui număr înseamnă o preocupare mai mult și deci un merit mai mult.

Populară de peste Nistru

Zice lumea

*Zice lumea, că nu-s bună,
Că sara tot plâng la lună.
Cum n'oi plânge, n'oi ofta?
Am fost una la maica,
M'o făcut și m'o crescut
N'o știut cui m'o ținut —
La un râu și blăstămat:
M'am făcut de răs în sat.
Dă-mă, maică, după drag.
În pământ ți-a fi mai larg,
Nu mă da după urât
Că ți-a fi pământul strămt.
De cât cu urât la masa
Mai ghine n'tr'o zi la coasă.
Toată ziua oi costi
Seara 'n schini m'oi odihni
Și cu urâtul n'oi trăi.
Cât îi negru, maică, pământul—
Și-i mai negru de cât urâtul—
Pe pământ tot pot călca
La urât nu pot căta.*

(„Plugarul Roșu“, 1927).

ROMÂNII DE PESTE NISTRU

Republica moldovenească de peste Nistru și cultura română

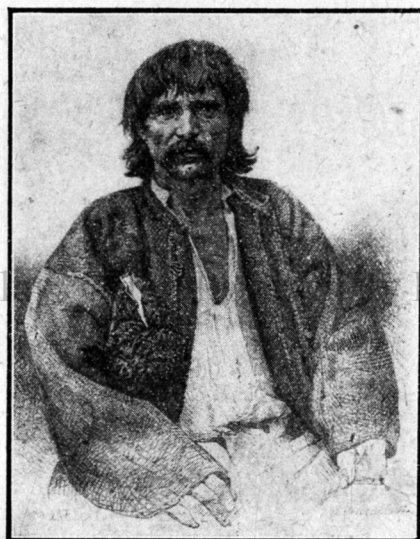
de: Ștefan Ciobanu.

In viața celor peste 600000 de Români, aruncați de către destinele istoriei dincolo de apele Nistrului, în ultimii ani se produce un eveniment, care prezintă un interes

numele lui I. Maheevschi, și care are o secție românească în capul căreia stă un oarecare T. Chioran (Toată Rep. S. S. 1926, partea V, p. 72). Această universitate comunistă desigur nu-i are în vedere pe Moldovenii de peste Nistru, ci urmărește ca scop pregătirea agenților de propagandă pentru țara noastră.

În proclamația comitetului revoluționar din republica moldovenească din anul 1924, se spune că republica între altele are ca scop «ridicarea nivelului cultural al țărănimii noastre care este foarte înapoiată. Des-

Țăran român de peste Nistru (Podolia).

voltarea culturii naționale moldovenești. Crearea școlii moldovenești pentru proletariatul moldoveanesc și pentru țărănimie».

Să vedem ce înțeleg bolșevicii sub cuvintele: «cultura națională moldovenească».

Conducătorii republicii moldovenești pleacă dela ideea, pe care o cultiva Rusia țaristă, că Moldovenii «ca nație aparte» n-au nici o legătură cu Românii. Capul învățământului republicii moldovenești, învățătorul bisericesc din Basarabia Gh. Bucigran, la așa zisul congres al emigranților basarabeni declară următoarele: «Dacă România și acum după șapte ani afirmă că Basarabia s'a alipit la ea de bună voie, că Românii sunt înrudiți cu noi, cu Moldovenii, că ei ar vorbi aceeași limbă ca și noi, că Moldovenii vreau să fie alipiți la ei, — aceasta este o minciună sfruntată... Din punct de vedere cultural Moldoveanul este cu mult superior Ro-

mânului. Noi ne-am alimentat din cultura rusă... (Primul congres al Societății Basarabenilor, p. 111)».

Prin urmare, principiul că Moldovenii de peste Nistru au cultura lor, au limba lor, care s'au dezvoltat prin influența culturii rusești, este principiul dela care pleacă naționalizarea vieții Moldovenilor de peste Nistru. Această naționalizare întâmpină multe piedici. Într'o broșură oficială («Patru ani de muncă creatoare în republica sovietică moldovenească». Balta 1925, p. 25) găsim următoarele: «Ucrainizarea școlilor în satele cu majoritatea populației moldovenească până la înființarea republicii sovietice moldovenești... procentul mic de învățători și în general de muncitori pe ogorul cultural din Moldovenii și de știutori de limba moldovenească, lipsa completă de material didactic și de cărți populare în limba moldovenească până la crearea republicei, starea destul de rea a clădirilor școlare și numărul lor mic, și în fine pregătirea slabă a personalului didactic...» iată pedicile pe care le-a întâmpinat naționalizarea școlii moldovenești de peste Nistru. Câteva date statistice din izvoare bolșevice ne lămurește starea grea în care se găsește învățământul de acolo. În anul 1926 în Republică se găseau 304 școli primare (ale muncii) cu o populație școlară de 33.673 de suflete în vârstă dela 9 până la 17 ani și cu 638 de posturi de învățători (Bociacer, p. 34). Această cifră formează abia 30 la sută din totalul copiilor de vârstă școlară. Cu toate că tovarășul Bucigran afirmă că școlile Moldovenești sunt arhipline (Primul congres, p. 111), după datele bolșevice numai 7½ la sută din copiii moldoveni frecventează școala. (Bociacer, p. 34), restul de 92½ rămânând în afară de școală.

După naționalitatea aceste școli sunt repartizate astfel:

Ucrainiene	176
Rusești	19
Evreiești	10
Moldovenești	65
Ucraino-Moldovenești	17
Germane	14
Altele	3

Total 304 (Bociacer, p. 34).

Și aici vedem o disproporție uimitoare între numărul populației moldovenești și numărul școlilor. În anul școlar 1925—1926 bolșevicii fac pregătiri pentru deschiderea a încă 50 de școli moldovenești. Acest fapt însă nu îmbunătățește situația învățământului din republica moldovenească. În republică există și 11 instituții pentru copii cu un număr de 850 de copii «dar situația lor este tot așa de proastă, ca și în școli», afirmă tovarășul Bociacer (i-

deosebit pentru noi.

Comitetul executiv panucrainean în ședința din 11 Octombrie 1924 «având în vedere voința ferm exprimată a muncitorilor și țăranilor din Moldova sovietică... hotărăște să se înființeze în granițele republicii socialiste sovietice ucrainiene o republică autonomă sovietică socialistă moldovenească» (M. N. Bociacer. Moldavia. Moscova. 1926, p. 52).

Departa de a-i cuprinde pe toți Românii trans-nistrieni, această republică creată «pentru revoluționarea maselor lucrătorilor și țăranilor din Basarabia și nu numai ai Basarabiei, ci și ai întregilor Balcani». (Primul congres al Societății Basarabenilor. Moscova 1926, p. 115) prezintă o fâșie de pământ dealungul Nistrului cu o întindere de 210 kilometri lungime și cu o lățime maximă până la 95 kilometri, în total cu o suprafață de 7.516 km. pătrați. (Bociacer. Ibid., p. 5). Acest teritoriu format din o parte din județele Odesa, Ananiev, Tiraspol, Balta și Tulcinsc, avem după recensământul dela 1920 o populație de 545.000 de locuitori (Bociacer, Ibidem, p. 5). După V. Dembo (Moldova sovietică și problema Basarabiei. Moscova. 1925, p. 11) Românii formează 60 la sută, adică în republică locuiesc cam 327.000 de Români.

Recunoscându-i «pe Moldovenii ca pe o nație aparte», care are dreptul la o viață culturală națională. (Primul congres al Societății Basarabenilor, p. 12) bolșevicii tind spre naționalizarea vieții Moldovenilor de peste Nistru așa cum o înțeleg ei. Se știe că în anul 1917—1918 mișcarea națională îi cuprinsese și pe Românii transnistrieni. În vara anului 1918 la cursurile de limba, istorie și geografia română ținută la Chișinău iau parte și 22 de învățători și învățătoare transnistriene, care, întorși pe la satele lor, cu sprijinul zemstvei din Tirasopol naționalizează un număr de școli. Mai știm că la Moscova există o universitate bolșevică, care poartă

bidem p. 34). În republică se mai găsesec niște cursuri pentru învățători, 5 școli speciale (profesionale) din care una de agricultură, una de pomicultură și trei școli tehnice, 2 muzee, 11 teatre, 7 cinematografe și 80 de teatre sătești (Ibid., p. 35). Se înțelege că și aceste instituții există probabil numai pe hârtie.

În eforturile lor de a crea o școală «națională» și o «cultură moldovenească» bolșevicii înființează la Balta o «editură de Stat a Moldovei». Până la sfârșitul anului 1926 ei tipăresc următoarele cărți:

Manuale:

1. *Un abecedar «Cartea noastră—lumina noastră».*
2. *O aritmetică.*
3. *Natura neîn-* de I. Tîngher
suflejită. și Capelschi.
4. *Botanică.*
5. *O geografie a uniunii sovietice ruse,* de Ivanov.
6. *Gramatica limbii moldovenești,* de Buciușcan.
7. *Slovar ruso-moldovenesc,* p. I, de Buciușcan.
8. *Carte de citire: «Munca noastră».*
9. *Aritmetică,* anul al II-lea de
10. *Gramatică,* an. al III-lea Lancov.
11. *Un abecedar pentru vârstnici «Lumina țaranului».*

În afară de aceste manuale bolșevicii scot și o bibliotecă politică formată până la sfârșitul anului 1926 din 31 de broșuri. O bună parte din aceste cărți sunt cărți cu sfaturi medicale, gospodărești, cele mai multe însă sunt pentru propaganda ideilor comuniste.

Aproape toate cărțile apărute în limba moldovenească sunt traduceri din rusește. Recunoscând «primitivitatea limbii moldovenești», bolșevicii căută să creeze o limbă literară moldovenească prin întrebuințarea mai multor cuvinte rusești.

Iată ce expresiuni se găsesec, de exemplu, în ziarul «Plugarul roșu» din 8 Martie 1927: «Pe drum dela Ploti spre Curtăi peste grajdantul din Camânca Șermet Dumitru o dat doi grabejnici și i-o furat caii».

Se găsesec însă și scrieri în care se simte toată vigoarea și frumusețea limbii noastre. Astfel sunt unele traduceri din rusește, și în special cânteculele culese din gura poporului. În general vorbind, structura limbii rămâne aceeași, a limbii românești. Scrierile devin cam pociute numai sub pana autorilor străini și a Moldovenilor improvizăți.

Bolșevicii, cum am văzut, evită de a întrebuința cuvinte din limba literară românească. Ei însă nu pot scăpa de influența acestei limbi. Un

număr mare de cuvinte, necunoscute până acum peste Nistru, s'au strecurat în vocabularul limbii românești de acolo. Cuvintele: «*editura*», «*Stat*», «*tablou*», «*răsboi*», «*dăjdi*», «*golf*», «*gloată*», «*militar*», «*răzvrătire*», «*inmulțire*», «*lichid*» etc., sunt cuvinte noi în limba moldovenească de peste Nistru.

Cărțile românești și ziarul «Plugarul roșu» de peste Nistru sunt scrieri cu literă cirilică. Acum vreo

tura moldovenească» pe care ar vrea s'o creeze tovarășii de dincolo de Nistru este o încercare copilărească. Ea are însă baze în masele poporului. În lipsa de cultură a conducătorilor bolșevici ei scapă din vedere că Moldovenii de peste Nistru în ce privește limba nu formează măcar un dialect. S'ar putea admite o cultură aparte, dacă ar fi o mică deosebire, nu de rasă, ci de limbă; în anumite condiții s'ar putea crea o cultură aparte a rasei latine, cum a fost cultura provensală. Dar un popor de aceeași rasă, cu aceeași limbă, cu aceleași obiceiuri și datini, cu aceleași tradiții istorice, poate el să și creeze o cultură aparte, când grosul poporului are o cultură formată de veacuri, când poporul român de peste Nistru a trăit și trăește prin aceeași cultură?

Cultura nu se poate crea în mod artificial; ea cere timp, cere veacuri de muncă, a egerii unei națiuni și bolșevicii simt aceasta, căci pe ascuns ei împrumută din tezaurul culturii românești.

Ideea naționalizării la Români de peste Nistru nu va muri, regimul bolșevic nu este veșnic, și Români transnistreni în mod fatal vor intra în sfera influenței culturii românești.

Guvernul sovietic dela Moscova, a cărui politică de destrămare, este cunoscută de lumea întreagă, a găsit o puternică reacțiune în Anglia și Franța, care, văd în echivocul acestei politici, un viitor nu tocmai senin.

Apropierea geografică a României, față de Rusia sovietică, cari păstrează încă revendicări asupra Basarabiei

noastre,—de și asemenea probleme fac parte integrantă din programul Soc. Naț.—constituiește pentru noi, o datorie națională, a lua măsuri de apărare, cât mai puternice, ca pregătirea militară, culturală și sufletească a moldovenilor din această provincie, să fie o neobosită preocupare.

Cu mulțumirea de bun român, și de ostaș, privesc la măsurile de prevedere, ce se iau de C-dantul C. III. Armată, G-ral C. Dragu, ca o chezășie a unui avânt ce se ridică peste acest colț, frământat încă, de mișcări anarhice, ce vin de peste graniță, cari trebuiesc cât mai curând să dispară, de pe pământul românesc.

Monumentul lui Ștefan cel Mare, ridicat în inima Basarabiei, la Chișinău: simbolul unității naționale a moldovenilor de dincoace și dincolo de Nistru.

doi ani în urmă se manifestă tendința de a întrebuința alfabetul latin. Această încercare însă nu izbuteste.

Astfel se prezintă școala și cultura românească în republica moldovenească de peste Nistru. Mișcarea pornită din alte considerații și cu alte scopuri nu pare a da roadele pe care le așteptau bolșevicii.

Se știe că ideile comuniste nu prind între Moldovenii de peste Nistru, fapt care-i pune pe gânduri pe conducătorii bolșevici. Aceste idei nu pătrund nici în Basarabia. Cele 600.000 de Români, care au fost supuși diferitelor încercări de rusificare prin administrație, școală și armată, și-au păstrat făptura lor națională. «Cul-

CONFERINȚA DELA HAGA

de: Radu Budișteanu.

An cu an nu se aseamănă. Înțelepciunea populară a constat de mult aceasta. Politica internațională verifică și confirmă.

Să ne-amintim de începutul anului 1928: grație activității clandestine a vecinilor noștri „care se deșteaptă”, Europa toată eră scuturată de friguri când vameșii dela Saint-Gothard descopereau faimoasele mitraliere sortite să cunoască mai târziu, cea mai ingenioasă lichidare.

La interval de doi ani, viața Europei iă alt aspect: s'ar zice că zorile păcii se zămislESC din ceața posomorâtei Hage. Cortegiul triumfal al diplomaților presărați de experți, e greu de promisiuni epocale.

Parturiunt montes?
Să scrutăm evenimen-tele.

„Suspendată“ la 31 August al anului trecut, după o activitate accelerată condusă în fapt de un ministru nervos, conferința dela Haga s'a redeschis în ziua de 3 Ianuarie a anului încurs, în aceeași sală a străvechiului Binnenhof. Doui din protagoniștii sesiunii de vară, au fost înlocuiți: Stresemann și Briand.

Pe cel dintâi l'a secerat soarta; pe cel de-al doilea l'a doborât politici- cianii.

În locul lui Strese- mann, Germania a trimes pe D-r Curtius, tot atât de supus principiu- lui de pace ca și prede- cesorul său. D-rul Cur- tius e dublat de acelaș D-r Schachet și vine la Haga după eșecul ple- biscitului contra planu- lui Yonng. Deci nici o schimbare de temut.

Franta și-a încredințat destinele în mâna unui om de dreapta: Tar- dieu; dar acesta e și el dublat de Briand. Nici din această parte, nici o schimbare în perspec- tivă.

În fine, Albionul re- trimete pe irascibilul său cancelar al Eșquierului, ale cărui reumatisme vor fi mai rău influențate de dezaastroasa climă a Olandei hibernale.

Și totuși d-l Cheron nu va mai fi maltrat, căci și-a dat seama chiar D-l Snowden că, a întrebuiță de două ori surprinzătoarele sale epitețe — *grotesque and ridiculous* —, poate fi supărător pentru sine însuși.

* * *

Chestiunile deduse în discuțiunea celei de a doua conferințe dela Haga au fost de importanță inegală.

Cea dintâi, regularea reparațiilor germane; cea de-a doua, reparațiile orientale.

Reparațiile germane fuseseră aproape tranșate în intervalul dintre cele două conferințe, de către comitetele create în August trecut. Banca internațională, lichidarea trecutului, Căile Ferate Germane, veniturile gajate, toate

acestea fuseseră studiate și puse la punct de experții respec- tivi. Conferința nu avea decât să ratifice — cu o foarte aproximativă discuțiune — munca oamenilor de special- itate. Nu rămânea decât un punct delicat: formula care să liniștească Germania în privința nouilor sancțiuni, căci anularea pură și simplă a art. 430 din tratatul de Versail- les eră utopică. Excluderea politice de sancțiuni iată ideea cardinală a delegației germane.

* * *

Mai complexă — cu mult — și mai gravă, problema reparațiilor o- rientale.

Într'adevăr, planul Yonng este fondat pe renunțarea Alițiilor la solidaritatea datoriei stabilită de către trata- tul de Versailles între Germania și partererii săi din timpul războiu- lui Dacă Ungaria nu plăteă, rămâneă deci, da- toare Germania. Mica Antantă, în beneficiul căreia pică această so- lidaritate, își refuză sem- nătura înainte de a ob- ține alte garanții. Prin urmare, eșecul aranja- mentului asupra repara-țiilor orientale ar fi periclitat și aranjamen- tul occidental, sau ar fi silit pe marii aliați să nu țină seamă de acest eșec validând aranja- mentul asupra repara-țiilor germane, cecece ar fi provocat neîntâr- ziat o criză a alianțelor, încă mai gravă.

Care sunt garanțiile cerute de Mica Antantă?

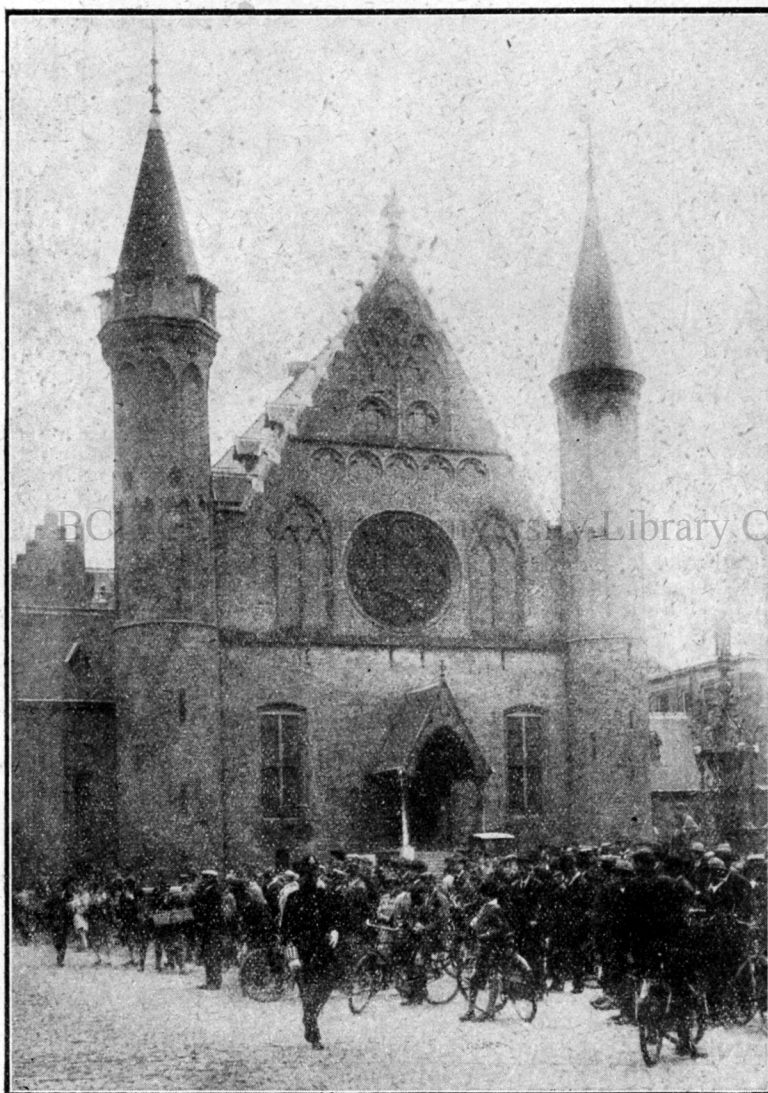
Mai întâi stabilirea u- nui *nexum* între repara-țiile ungare și despă- gubirile reclamate de optanți: nu-ți voi plăti, pentru optanți, o centi- mă mai mult decât îmi vei remite tu însăși din datoria ta. Această condițiune comportă două consecințe: întâi, ca Un- garia să continue plățile pentru reparațiile dato- rite, dincolo de 1943; a- poi, acceptarea princi- piului compensațiunei.

E cecece, la începutul conferinței, opinia publică un- gară a respins cu energie. Eră dealtfel, încurajată, din Germania, în felul următor:

„Ungaria, care este în posesiunea unei armate exce- lente, respinge orice discuțiune. A suferit destul, a pierdut destul. Să vină cine-o vrea, să-i iă ce-o vrea;

Dar nu va veni nimeni, căci Ungaria este aliata lui Mussolini împotriva Jugoslaviei. Cei ce cunosc situația vor gândi că acest cuvânt al unui bărbat de Stat ungar, col- portat zilele trecute, poate fi adevărat: «Trupele maghiare și italiene se vor întâlni la Belgrad mai înainte de a con- simți să suferim o nouă umilință». Scriă în preajma des- chiderii conferinței naționalistul *Lokal-Anzeiger*.

În aceste condițiuni, un insucces compect al repara-țiilor orientale — începutul fiind făcut la Paris — fusesse prevăzut.

CONFERINȚA DE LA HAGA: Palatul de la Binnenhof, unde s'a ținut Conferința; mulțimea așteaptă eșirea delegaților.

G. G. MIRONESCU
Ministrul Afacerilor Străine.

Și totuși s'a ajuns la un acord și conferința a fost salvată. Mai mult, conferința a mulțumit pe toată lumea!

* * *

Trei au fost factori determinanți ai acestui succes fără precedent: acțiunea marilor puteri, în special acțiunea Franței și a Italiei, spiritul de conciliațiune de care, în ceasul al unsprezecelea a dat dovadă contele Bethleen. (Frica păzește via!); și priceperea și hotărârea delegației române.

Marile puteri se puteau, la urma urmelor, dispensa de orice intervenție susținută în chestia reparațiilor orientale, căci o clauză specială dispunea că planul Young va putea intra în vigoare în momentul când va fi ratificat de acestea. Spre a evita însă o criză a alianțelor la care ne-am referit la începutul prezentului articol, marile puteri au socotit mai înțelept să stăruiască pe lângă cei interesați direct, ca un aranjament să se producă.

Alt factor al succesului a fost spiritul de conciliațiune de care-a dat dovadă „optantul” Bethleen.

Evident, convertirea, îndărjitului premier maghiar nu s'a făcut ușor. Când pe umeri îți apasă răspunderea unei guvernări efective, și când, din spate ești împins de valul popular al dărzeniei naționale, nu ești dispus la concesiuni. Dar vine o vreme când îți dai seama că rămâi complet izolat la masa verde, și atunci aderi la formula cea mai netă, pentru a te salva.

Așa s'a întâmplat și cu contele Bethleen. I-a trebuit o noapte întreagă și toată dimineața zilei chiar în care s'au semnat acordurile, spre a ajunge la un compromis. Și a evita o nouă amânare de trei luni, așa cum se propusesse mai înainte, dezesperând de a găsi o soluțiune.

Ungaria admisesse în principiu să continue plățile și după 1943, până la 1966, spre a permite constituirea unui fond comun servind la acoperirea creanțelor care ar mai fi subsistat de o parte sau de alta. Acest fond comun ar fi servit în prim rând la lichidarea despăgubirilor datorite optanților, bisericii și membrilor fostei familii im-

periale. Dar, iată dificultatea: dacă acest fond comun nu va fi îndestulător? Ungaria nu acceptă să se angajeze pentru membrii fostei familii imperiale decât întru atât întru cât despăgubirile cerute n'ar depăși rezervele acestui fond. La rândurile, Statele Micii Antante cereau ca Anglia, Franța și Italia să le garanteze evaluarea datoriei maghiare după 1943 — de către comisiunea de reparațiuni — la o cifră cel puțin egală cu cea pe care vor trebui s'o plătească ele înșile, pentru ca datoriile și creanțele să se poată compensa. Anglia și Italia nepărând dispuse să accepte aceste exigențe, problema devenea insolubilă.

În asemenea condițiuni, contele Bethleen își schimbă atitudinea și în ultima zi a conferinței — el acceptă să ofere din partea Ungariei 14 milioane de coroane — aur pentru fondul comun în ceace privește plățile de făcut după 1943; și ca să dea o garanție puterilor Micii Antante, premierul maghiar a acceptat să se socotească Curtea permanentă de justiție internațională, ca jurisdicție de apel pentru tribunalele arbitrale mixte Pe lângă aceasta se notează modificarea compoziției tribunalului mixt româno-ungar din Paris, compus până azi dintr'un judecător român, unul maghiar și dintr'unul supra-arbitru, un prezident neutru, în speță d-l Cederkrauz, — în sensul că acestora li se mai adaugă doi judecători (neutri, de bună seamă), numiți de Curtea dela Haga.

Asupra celui de-al treilea factor determinant al succesului reparațiilor o-

I. LUGOJANU
Subsecretar de Stat, al Președenției
Consiliului de Miniștri.

rientale, priceperea delegației noastre, ar fi, socot o lipsă de gust să dau curs liber laudelor firești. Cred mai potrivit să las în seama rezultatelor sarcina elogiilor.

* * *

Să rezum.

Ce a obținut, în definitiv, țara noastră la Haga? Constitue aceasta un succes real?

Hotărât da; un succes fără precedent. Mai întâi s'a pus crucei problemei optanților, eternul coșmar al Societății Națiunilor, chestiunea cea mai spinoasă a dreptului internațional contemporan. Soluțiunea cuprinsă în prin-

N. TITULESCU
Ministrul României la Londra.

cipiul, atât de simplu în viața particularilor, al compensațiunii, era greu de impus pentru îndoitul motiv că Ungaria pretindea o sumă prea mare și în același timp oferia o sumă redusă. În aceste condițiuni nu există compensațiune. S'a ajuns totuși la aceasta.

Aranjamentul financiar era astfel, stabilit.

Mai rămâne aranjamentul de jurisdicțiune.

Prin adoptarea formulei tribunalului mixt cu cinci judecători (să ne-amintim de propunerea identică făcută pentru prima dată Consiliului S. V. N. de raportorul de atunci al chestiunii Chamberlain, și de obiecțiunile atunci ridicate), și prin crearea unei instanțe de apel, România obține ceace fusese în intenția tratatelor, dar nu și în realizarea oamenilor: o jurisdicție imparțială.

Să-mi fie iertat de a nu adăuga nici o explicație acestei afirmațiuni: ea se menține prin sine însăși.

Delegația română și-a făcut, strălucit, datoria.

Geniul lui Nicolae Titulescu și stăruința neobosită a D-lor Mironescu și Lugojanu au dreptul, odată mai mult la recunoștiința țării.

La Haga, în noaptea istorică de 20 Ianuarie, consolidarea Statului român s'a așezat pe noi baze internaționale, spre o cât mai temeinică pace.

«Bunu comun al omenirii e pacea, pacea către care aspiră popoarele noastre, pacea către care toți aspirăm, o pace a spiritului și a sufletelor, pe care cu toții o vrem să domnească peste spirite și în suflete».

Cu aceste cuvinte deschidea conferința primul-ministru Gaspar.

Ele rezumă o sfortare și consfințesc o înfăptuire.

CRIZA DIN SPANIA

Acum șase ani, Căpitanul-general Primo de Rivera, se urcă la Barcelona, în trenul de Madrid. Cum ajunsese în Capitală, generalul se duse la palat: în aceeași zi guvernul demisionă și în Spania se instaură dictatura, fără să se fi descărcat o singură armă.

Venit la putere fără turburări, Primo de Rivera își cedează locul fără convulsioni.

Pentru un dictator, este un record. Dar Marchizul de Estella mai are un merit: acela de a fi demonstrat că dictatorul timpului de azi are un scop bine determinat: să conducă, să refacă și să plece. În aceasta constă fundamentală diferență între dictatură și partidele politice. Cea dintâi arde, ca un fier roșu putregaiul social și ajută ca organismul să se întremeze, rapid. Odată țara regenerată, dispare. Partidele politice, dimpotrivă, întind cangrena tratând-o cu cataplasme, fiindcă numai prin putreziciune ele se îngroasă.

Spania reorganizată se îndreaptă din nou — cu tranzițiunea pe care-o reprezintă Generalul Berenguer — spre regimul constituțional al *palabrei*.

Să nădărdim că Alons XIII, care-a trecut cu două piruete de la constituționalism la dictatură și înapoi, va ști să vegheze pentru ca politica să nu năruce cecece a clădit dictatura.

Ce ușor ar fi dac'ar putea, ca pe vremuri, să facă să alterneze la guvern pe Sagasta cu Silvela. Dar timpurile acelea s'au dus pentru totdeauna, pentru orice Stat european, chemese el Spania, Jugoslavia sau România.

Războiul și spiritul post-belic exclud soluțiile simpliste. Astăzi politica e altceva decât periodică scuturare de fracuri ministeriale de moliiile cuibărite în ele în patru ani de opoziție.

Deaceia, o țară are astăzi mai mult ca oricând nevoie de un rege care

să-și ia răspunderea și să găsească soluția crizei.

În Jugoslavia domnește regele Alexanderu. Spania are pe Alfons XIII.

Țări de directive salutare și de autoritate fermă

Țări fericite!

SOCIALIȘTII FRANCEZI

În Franța s'au întâlnit odată mai mult socialiștii spre a hotărî dacă rămân mai departe izolați de «partidele democrației burgheze», așa precum le poruncește marxismul integral, — sau dacă devin «participaționiști» după cum îi invită, de dincolo de mormânt, cel care, înainte de Briand — și mai de sus — a fost apostolul păcii: Jaurès.

Deschis de către secretarul federațiunii Senei, Zyromski, «sub semnul unității, într'o atmosferă de unitate», congresul a fost — ca și cele precedente — încărcat de electricitate, cu virtualități catastrofale acestei unități.

Rând pe rând, fugosul Paul-Boncour, abilul Renaudel, vehementul Paul Faure, știbilul Léon Blum, masivul Vincent Auriol pentru a nu vorbi de cât de șefi, și-au rostit cuvântul. Și s'a rămas, la sfârșitul desbaterilor, în aceeași situație ca mai înainte, participarea la guvern nefiind pe placul socialiștilor francezi.

Pentru cecece pot reprezenta în politica lumii oameni de valoare unui Paul-Boncour, regretăm profund deciziunea reiterată a socialiștilor. Și o regretăm cu atât mai mult, cu cât nu e greu de prevăzut că toți oamenii de

rasă ai acestui partid se vor fi stins, mai înainte ca d. Léon Blum să poată, înfine, citi dela tribuna din Palais-Bourbon, declarația ministerială pe care de două zeci de ani, a preparat-o contra infamei burghezii.

CĂSĂTORIA DELA ROMA

Sunt patrusprezece ani de când, sub privirile principesei Yolanda, micul principe Umberto arată, în legănarea gondolei, minunile cetății Dogilor, tovarășei sale de joc, cu doi ani mai tânără ca dânsul, principesa Marie-José a Belgiei.

Pentru a împlini un cuvânt pe care, de pe atunci, și-l dăduseră părinții și — poate — și pentru a ajunge la o mai strânsă alianță între cele două popoare, casele domnitoare ale Belgiei și Italiei cer la Roma binecuvântarea unui Papă liber, pentru unirea copiilor lor.

Pe noi ne reține în principal aspectul politic al acestei sărbători nuptiale.

Căci, mai ales azi, în perioada rothermeristă a tuturor revizuirilor sperate dar irealizabile, un lanț de alianțe continentale pornind din Belgia și înglobând Franța, Italia, Polonia și Statele Mici înțelegeri, ar fi de natură să dea sufletului românesc biciuit de crivățul grijei — tot mai amenințătoare dela Buda-Pesta la Odesa — un punct de razim, pe care acum îl caută, câteodată zadarnic, în instituțiunea geneveză, prea întortochiată pentru a fi totdeauna eficace.

NOTE

Stări de lucruri în-grijitoare

Când învățam încă ca elev pe băncile școlii militare și sunt de-atunci aproape 40 de ani, profesorul nostru de geografie, veneratul general Averscu, pe-atunci căpitan, ne convingea cu darul său de învățat și neîntrecut orator, că peninsula Balcanică este *vulcanul Europei* și că din pânțele lui, va țâșni lava aprinsă care va incendia întâi peninsula și apoi Europa.

Utile de rasă, dorințe de revendicări teritoriale și ambiții de satisfăcut, vor deslănțui viitorul mare războiu și că în orbita lui vom fi atrași și noi. Faptul s'a adevărit. Războiul a început cu preludiul din 1912 și s'a întins apoi, din 1914-1918 peste tot chiar și peste ocean, în întreaga lume!

L'am trecut întâi cu jertfe mari, apoi cu speranțe, mai târziu cu îngrijorări. Apoteoza ne-a încununat Idealul. Visul strămoșilor noștri ca România mare să fie înfăptuită între granițele naturale cântate de marele și nefericitul Eminescu.

De la Tissa pân' la Nistru... etc. a fost înfăptuit, a rămas însă în picioare înțelesul versurilor următoare:

Tot românul plânse-mi-s'a

Că nu mai poate străbate

De-atâta străinătate... și aceasta, o vedem și acum.

Intr'adevăr, după războiu, ce urma să se facă pentru ca asperitățile vremurilor să fie netezite și unitatea sufletească să se închege? S'a lucrat oare în această direcție? S'au trimis funcționari cinstiți și inimoși în provinciile alipite, pentru a servi de legătură sufletească între ai noștri și națiile ce urmau să facă cu noi în viitor «casă împreună»?

S'a accentuat propaganda fără umilire pentru străini, pentru ca eforturile comune națiilor deosebite să concure spre o viață fericită tuturora?

S'a îngrijit de sărmanii orfani și de estropiații de războiu, așa cum trebuia, pentru ca exemplul îngrijirii și înălțării lor morale, să dea avânt celor ce pe viitor vor fi chemați din nou la tributul sângelui? Unde e palatul invalizilor? Unde s sanatoriile bolnavilor de pe urma războiului? Unde este pantheonul morților noștri eroi?

Chestiunea e prea vastă și ese din cadrul unui articol de ziar, ea însă trebuie să preocupe pe cei în drept și cari până azi n'a soluționat-o de cât superficial sau aproape de loc.

Azi suntem mai depărtați de țintă și de datorie de cât acum 12 ani. Este doar o tristă constatare!

În cea ce privește străinismul, îl simțim și la graniță și în interiorul țării. Toată problema existenței noastre viitoare să ruzuma: liniște și bună învoire în interior, pază, vigilență la granițe.

Intr'un articol viitor, vom arăta cât de iluzorii sunt granițele noastre, în special cea de la Nistru, a mai periclitată, și ce s'ar mai putea face pentru a eși din lenevirea și din visul de pace eternă în care plutim cu atâta nepăsare!..

de: Col. V. A. Bacaloglu.

Un mare efort cultural

Câmpina, județul Prahova

Orășelul Câmpina situat pe valea Prahovei, la 90 k. de București, în cursul numai a 40 ani, dela 1890 și până astăzi, poate fi luat ca un exemplu pentru multe ținuturi ale României, în ce privește progresul considerabil, făcut într'un timp atât de scurt.

Cu o populațiune aproape de 4000 de suflete în 1890 el a ajuns astăzi la o populațiune de 14.000 locuitori, grație bogățiilor naturale de petrol și a societăților petrolifere, care au venit cu capitaluri imense.

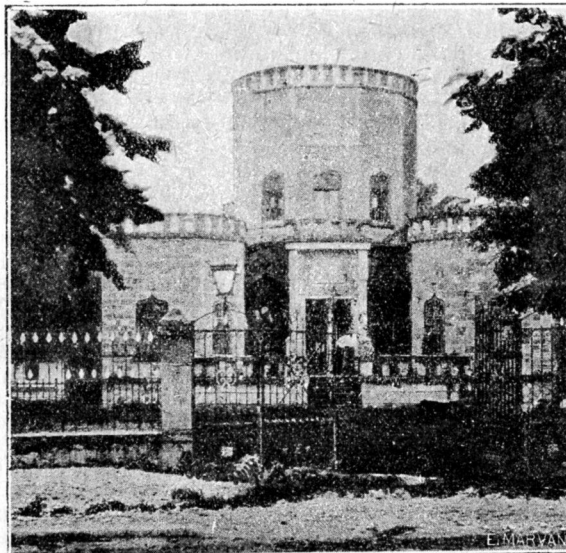
De unde în 1890 mișcarea culturală se învărtea în jurul a două școli primare, una de băieți și una de fete, astăzi ca instituțiuni de Stat Câmpina are șase școli primare și două grădini de copii frecventate de 400 de copii, o școală de maiștri sonori cu 300 de elevi, o școală inferioară de meserii cu 75 elevi, o școală industrială și comercială care împreună cu o școală de adulți are peste 300 de elevi, o școală de industrie casnică cu 30 elevi, o școală profesională cu internat, un

liceu cu 8 clase cu 350 de elevi, o școală secundară de fete cu 220 eleve, ajungând astfel în total populațiunea școlară la peste 2000 elevi și eleve.

Dar ceace este mai interesant în acest orașel, sunt instituțiunile extra școlare, adică pornite din inițiativă particulară și întreținute din fonduri particulare.

Astfel în vara anului 1906 D-l *Anastasiu Scripcă* a înființat *biblioteca populară cu numele Dr. C. Istrate*, care a contribuit cu foarte multe cărți, bibliotecă atașată pe lângă școala No. 1 de băieți, la care întemeietorul ei este director și astăzi; primele procese verbale ale acestei biblioteci sunt semnate de *B. P. Hajdeu*, iar dela moartea lui 1907 președintele comitetului ei este jurist-consultul *G. Dumitrescu*, directorul societății petrolifere Steaua Română; în prezent, biblioteca dispune de 6000 de volume și e subvenționată de societățile „Steaua Română” și „Astra Română”. Ea este sub controlul direcțiunii bibliotecilor de pe lângă ministerul Muncii și a direcțiunei învățământului muncitoresc. Lunar, biblioteca primește cărți în valoare de 500 lei dela d-l Ștefan Ionescu, președintele Ateneului popular din localitate; această bibliotecă este persoană juridică, și are un fond inalienabil de 80.000 donat, de către *Maria Anastasiu Scripcă*, care a mai donat și fondul inalienabil de 50.000 lei filialei „Crucea Roșii” din Câmpina, avându-și sediul tot la școala No. 1 de băieți, Câmpina. Din această bibliotecă se împrumută circa 300 de volume săptămânal, la diferiți școlari, ucenici, meseriași și la marele public.

În toamna anului 1907 tot d-l *Anastasiu Scripcă* a înființat *cursurile serale*, pentru școala primară de adulți

Castelul „Julia Hajdeu” din Câmpina (Prahova).

(63 elevi), școala industrială de ucenici (281 elevi), și școala practică de comerț (102 elevi), care școale funcționează regulat de la războiu incoace și care se țin de ministerul muncii. Miile de absolvenți au devenit maștri sonderi, maștri de ateliere și comercianți pricepuți, contribuindu-se astfel la naționalizarea industriei și comerțului prin înlocuirea străinilor. S'a primit ajutorul multor oameni de inimă ca: marele Haret, Dr. C. Istrate, Alexandru Radovici precum și D-nii: A. Müller, I. Simionescu, C. Meisner, Spiridon Popescu, etc. precum și societățile sus menționate.

În iarna anului 1909 tot D-l *Scripcă Anastasiu* a pus bazele *Ateneului popular B. F. Hajdeu* din Câmpina, sub președenția D-lui *G. Dumitrescu*.

Ateneul e astăzi persoană juridică

și are de președinte pe medicul veterinar *D. Ștefan Ionescu*; are și o bibliotecă. Printre conferențieri s'a remarcat la început Dr. C. Istrati, G. Becescu Silvan și președintele; iar după războiu, afară de profesorii universitari din Cluj D-nii: N. Iorga, I. Simionescu, Alice Voinescu, etc.

Mai există în Câmpina o *societate de apărare națională*. (Batalionul micilor dorobanți din 1906. astăzi deveniți cercetași, familia luptătorilor din 1913, pentru ajutorarea familiilor mobilizaților, și asociația pentru Aviație în scopul cumpărării unui avion de războiu) Casierul acestei societăți este *D-l Anastasiu Scripcă*, care a reușit să mai adune un fond de 20.000 lei pentru ridicarea unui monument, neuitatului aviator Aurel Vlaicu, căzut mort din zborul său, la Bănești lângă Câmpina.

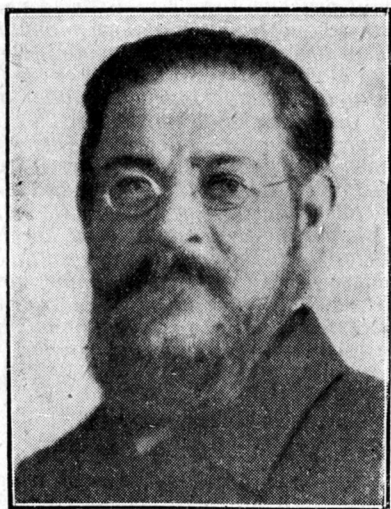
Pentru realizarea acestei frumoase activități culturale extra școlare, Câmpinenii s'au arătat cu o recunoștință demnă de laudat față de inimosul inițiator *D-l A. Scripcă*, prin aceea că, constituiți într'un comitet destul de numeros, în frunte cu D-l avocat *G. Dumitrescu*, să se strângă prin subscripție publică fondurile necesare unei locuințe a inimosului *Anastasiu Scripcă*, pentru ca astfel să-l țină legat de orașul Câmpina în folosul căruia a muncit cu atâta desinteresare. Pentru clădirea acestei locuințe, denumită „Casa de onoare”, s'a strâns până în prezent suma de 725.000 de lei.

Constatând toate acestea, orce bun român trebuie să tresalte de bucurie, că să mai găsească suflete atât de calde pentru înfăptuirea binelui public, felicitând pe toți Câmpinenii care muncesc pe această cale și în special pe *D-l Anastasiu Scripcă*.

Prof. Bogdan Ionescu.

D-l Albert Thomas în România

D-l Albert Thomas, directorul Biroului internațional al muncii, un bun prieten al României, a vizitat țara noastră,

Albert Thomas, Președintele Biroului Internațional al Muncii.

pentru ca să ia contact cu reprezentanții autorizați în vederea coordonării acestei opere internaționale, de sub auspiciile Soc. Naț. fiind primit de actualul și foștii Miniștri ai Muncii.

Ne amintim cu duioșie, de prima sa vizită, pe care A. Thomas a făcut-o în țara noastră la Iași, în anul 1917 când s'a pus primele baze acestei mișcări și a asistat și la defilarea oștirea noastră refăcută, în fața Regelui Ferdinand, a Generalului Berthelot și a lui Ion I. C. Brătianu.

Din România, D-l Albert Thomas, a plecat în misiune la Belgrad.

CĂRȚI

CRONICA LITERARĂ

de: *George Baiculescu.*

Constantin Kirîțescu: „Porunca a zecea”, Editura „Cartea Românească”, București 1930.

Cel dintâi volum de proză literară al d-lui Constantin Kirîțescu, apărut anul trecut și intitulat „Printre Apostoli”, cuprindea vreo câteva schițe și nuvele ai căror eroi—toți—erau luați din cu-

prinderea școlăi. Profesori modești, bieți oameni cu calitățile și defectele tuturor oamenilor, apostoli mărunți sau savanți de reputație, se întâlnesc și «trăesc» în lucrarea de evocare a d-lui Constantin Kirîțescu; autorul i-a văzut și i-a descris cu adâncă înțelegere, cu umor duios de cele mai multe ori, cu ironie ușoară alteori, isbutind să înfă-

Constantin Kirîțescu.

țișeze o interesantă galerie de caractere omenești.

Volumul apărut de curând cuprinde o năvălă mare: „*Porunca a zecei*”, al cărei erou face parte din aceeași atmosferă a școlii, dar e descris mai mult ca om decât ca dascăl, și câteva însemnări de călătorie, adunate sub titlul: „*Tu, felix Austria*”.

„*Porunca a zecei*” este o năvălă concentrată în compoziție și totuși de mare întindere, al cărei erou, un profesor modest și cinstit dintr'un orașel de provincie, caută cu orice mijloace să pună mâna pe direcția liceului din acel oraș—o veche ambiție a soției lui—și, când crede că visul i s'a realizat, tocmai atunci se pomenește admonestat de instanțele școlare superioare.

Autorul n'a cruțat nimic din puterile-i de descriere și analiză ca să ne înfrățeze un erou viu, un adevărat caracter de om adânc cinstit, împins de împrejurări să calce una din poruncile dumnezeiești și întors—pocăit—la felul de viață pe care și-l stabilise cu multe jertfe.

În scrisul de azi al d-lui Constantin Kirițescu se remarcă, pe lângă un dialog viu, dramatic, acea căldură incisivă a stilului care distinge pe marele povestitor. Dacă adăogăm că autorul a ajuns la o perfectă stăpânire a situa-

țiilor—și câte situații minunate nu sunt în „*Porunca a zecei*!”—nu vom greși spunând că d. Constantin Kirițescu are toată pregătirea să realizeze romanul social, cu rădăcini în aceeași viață școlară, pe care o cunoaște ca un adevărat tehnician.

Volumul d-lui Constantin Kirițescu mai aduce amintite însemnări de călătorie, (Pe Dunăre, Pe drumuri alpine, Cum râde Viena) nu numai interesante ca descriere, ca pitoresc sau ca meșteșug de a zugrăvi în culori vii ceea ce este esențial și specific locurilor cercetate, cât mai ales prin simțul vizual al autorului, a cărui notație justă pătrunde până chiar în psihologia oamenilor și locurilor. Toate acestea într'un stil de o concizie și frumusețe clasică.

* * *

Constantin Turtureanu. Unirea Principatelor și evoluția Ideii de Stat. Iași 1929.

Intr'o lucrare de nu prea mari proporții, dar de conștiințioasă documentare, autorul trece în revistă fazele dezvoltării istorice a Statului Român, în jurul ideii centrale, care este *Ideea Unirii*. Urmărind și un scop de educație națională, evenimentele sunt prezentate cu însuflețire și caracterizate cu simț de înțelegere istorică. Se precizează rolul *idealului național* și al

intelectualismului, în viața poporului român, și se fixează în lumina ultimilor cercetări, misiunea școlii ca pregătitoare de suflete. Urmează apoi descrierea manifestărilor *Unirii*, cu mai largă insistență asupra *Unirii* dela 1600. Problema felului cum figura lui Mihai Viteazul s'a oglindit în conștiința deosebitelor generații românești cari s'au succedat, este deasemeni prezentată, cu dese referiri la istoriografia secolurilor trecute.

Contribuția culturii ardelenice din sec. XVIII-lea la trezirea conștiinței naționale nu este neglijată. Figurile de patrioți din generații dela 1848 și 1859 sunt scoase în evidență; deasemeni este bine fixată strânsa legătură istorică dintre actul dela 1859 și *Marea Unire* din 1918.

Lucrarea ne prezintă în general o reușită încheiere sintetică a celei mai importante idei din trecutul nostru. Ea poate fi cu deosebire utilă oricui se interesează de trecutul poporului român și de înțelegerea *Unirii*.

De aceea trebuie remarcat, că autorul a avut o bună idee redând și în limba germană această lucrare sub titlul: *Die Vereinigung der Fürstentümer und die Entwicklung des Staatsgedankens in Rumänien*.

G. S.

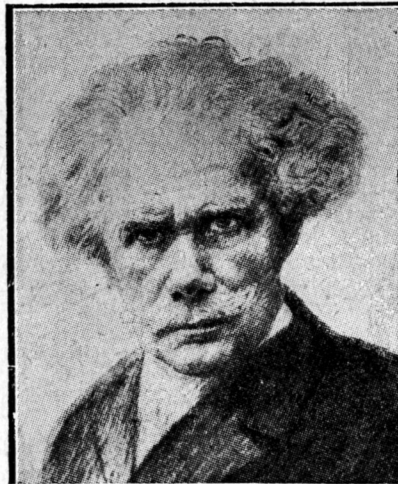
MONUMENTUL LUI DELAVRANCEA LA ORADEA

(Inițiativa „*Celor Trei Crișuri*“)

MONUMENTE SIMBOLICE

Nu-mi aduc aminte cine spunea că există mai multe nuanțe de patriotism. Nu este adevărat.—Nu există decât un singur patriotism, sub forme deosebite. Sentimentul, încordarea interioară este aceeași; aceeași este impulsivitatea ce împinge pe luptător la apărarea violentă, uneori exasperată, a drepturilor sale.—Din acest punct de vedere eroismul ostașului pe front este egal cu eroismul celui rămas ce poate, prin mijloace deosebite, să lupte cu aceeași înverșunare și cu jertfe tot atât de mari, pentru ideea urmărită. Aceste două forme de eroism—cea dintâi violentă și sângeroasă—cea de a doua înăbușită dar de o potrivă de aprigă, le vedem concretizate în două feluri de simboluri: mormintele patriei și statuile oamenilor mari.

Astfel, după război, fiecare țară—indiferent că învinsă sau biruitoare, a ridicat pe altarul patriei mormântul unui ostaș necunoscut, ca pentru a fixa în piatră sfântă și într'un sărman și invizibil schelet jertfa unor generații distruse.—Este eroismul militar. Alături de acest simbol, nevoia și oportunitatea unei alte forme de simbol s'a simțit tot deodată mai puternic, acela al exaltării unor figuri cari au dat patriei conștiința menirii sale și încurajarea spre a se realiza. E vorba de figurile spirituale,

Barbu St. Delavrancea (1858—1918).

cari în timpul războiului au fost creatoare de energii.

Pentru acestea, din partea României trebuie să amintim figura generoasă a lui Barbu Delavrancea, acest Barrès român, ce a contribuit într'o clipă de nehotărâre să adâncească în noi conștiința latinătății, de aceea, monumentul ce va

înfrântului „*Cele Trei Crișuri*” pe colțul cel mai primejdii al graniței are o covârșitoare însemnătate: acela a unui simbol menit să amintească trecătorilor că pământul acela e românesc, și că jertfele făcute pentru a-l câștiga vor trebui și mai mult valorificate.

Aceasta ca un răspuns la figurile reprezentative ale trecutului Ungariei ce sunt presărate în orașele ardene, și care vor trebui să dispară cu timpul spre a fi înlocuite pe semnificative simboluri românești.

Paralel cu această nobilă inițiativă, lanțul orașelor grănicerești de la vesul țării, trebuie împodobit cu monumentele în bronz ale marilor români, cari—ca și Delavrancea, au contribuit la înfrântuirea României mari, împingând granița până aci, unde ne găsim.

Marele Ion I. C. Brătianu, la Timișoara, insuflețitul Nicu Filipescu la Arad, Părințele Vasile Lucaci la Satu Mare, județul natal, Cărturarul Dr. C. Istrati la Sighet, iar pe Take Ionescu, al cărui patriotism activ, a întreținut suflul românesc peste Carpați în vremuri grele, să-i se înalțe monumentul la Brașov.

Aceste simboluri vor rămâne mărturie ale recunoștinței poporului român.

G. B.

NOTĂ.—Rugăm toate autoritățile și persoanele, cari au binevoit să primească liste de subscripțiuni pentru fondul monumentului *Delavrancea*, să le înapozeze, odată cu sumele subscribe la sediul „*Cele Trei Crișuri*”, Regele Ferdinand 11 (Casa Națională), la Banca Țării Românești—Oradea, ori la ziarul „*Universul*” la București, pentru fondul acestui scop.

Revista noastră, care prinde din ce în ce mai mare avânt, și sesizând, că mai ales astăzi, la noi se simte tot mai mult nevoia unei publicații de propagandă culturală și națională, cum sunt „Cele Trei Crișuri”, a socotit necesar, înființarea unei redacțiuni și administrații și în inima Țării, la București (str. Regală 18). Prin noua redacțiune, revista va fi în mai strâns contact cu viața culturală ce pulsează în Capitală, iar administrația va face ca revista să parvină în mâinile cititorilor noștri din Vechiul-Regat, Basarabia și Bucovina, într'un timp mult mai scurt. Firește, Centrala din Oradea, rămâne același organ de conducere și de radiere ca și până acum.

NOUȚĂȚILE ZILEI

— M. S. Regina Maria și A. S. R. Principesa Ileana s'au imbarcat la Constanța pe vaporul „Dacia”, spre a întreprinde o călătorie în Egipt.

Dela Alexandria, Familia Regală va continua călătoria pe apa Nilului, vizitând Asuan și alte orașe importante din acea regiune.

— A. S. R. Principesa Ileana a cumpărat din economiile A. Sale, aparate de radiografie, diatermie și aparat electric necesare pavilionului ofițerilor de la spitalul militar.

— Casa școalelor a luat dispoziția să se facă o galerie cu portretele tuturor donatorilor. Totodată s'au strâns toate datele pentru reconstituirea biografiei acestor nobili sprijinitori ai culturii românești.

— D-l Profesor Țițica dela Facultatea de Științe din București, a ținut o serie de conferințe la Institutul «Henri Poincaré» dela Facultatea de Științe din Paris.

Expunerea sa intuitivo-sintetică de geometrie superioară, a strâns în amfiteatrul Darboux numeroși matematicieni printre cari eminenții profesori dela Sorbona: Pierre Montel, Henri Villat, Gaston Julia, Cartan, etc. etc. cari au felicitat pe savantul român pentru originalitatea și puterea concepțiilor sale.

— Un comitet format din: d' profesor rector N. Iorga, președinte, d-nii: Al. Brătescu Voinești și Octavian Goga, vice-președinți și d-nii Nichifor Crainic, Cezar Petrescu, Corneliu Moldovanu, Ion Pilat, Emanoil Bucuță, membri d' Radu Dragnea, secretar și d. I. Ianculescu, cassier. a luat inițiativa de a se ridica prin subscripție publică un monument marelui poet *Alexandru Vlahuță*, în piața Visarion. În acest scop diferite instituțiuni au acordat comitetului ajutorul lor.

Noul Sediul al Reuniunii și Revistei „Cele Trei Crișuri” în Casa Națională a Oradiei

Joi 27 Febr. c. după conferința «Presă românească», sub ausp. Ateneului Român ținută de D-l Col G. Bacaloglu, numeroasa asistență a vizitat noul sediu al Reuniunii și Revistei «Cele Trei Crișuri», în localul Casei Naționale

O bogată bibliotecă românească, bine organizată și frecventată, având și o secție franceză, se prezintă în minunate condițiuni, servind nevoile Casei Naționale; interiorul acestui sediu, aranjat cu gust și pricepere, conține numeroase obiecte de artă, picturi, sculpturi, autografe, documente, piese de muzău, etc evocând trecutul și prezentul neamului nostru, constituind, pe lângă o mângăiere a sufletului, un centru de atracție românească, în mijlocul minoritarilor, la granița de vest a țării.

Instituția și revista noastră pășind în al 2-lea deceniu de existență, descinde în acest nou local de înfrățire ai bunilor români, oferind toată garanția că și pe viitor această Instituție și organ de propagandă, vor servi, cu același folos și avânt înălțător, cauza culturii naționale.

— D. Ministru al României, Dimandy, în calitatea sa de «doctor honoris causa» al universității din Lille, a asistat la punerea primei pietre a căminului studenților acelei universități, precum și la ședința solemnă a universității, ce a avut loc sub președinția miniștrilor instrucțiunii publice și muncii, francezi, semnând pergamentele cari au fost zidite la temelia noii fundațiuni universitare.

— Guvernul francez a depus pe biroul parlamentului un proiect de lege pentru deschiderea unui credit de două milioane și jumătate franci, destinat ridicării unui monument marelui Foch, la Domul Invalizilor.

— Generalul Klayaux de Tilly, fost adjutantul Generalului Berthelot în România în timpul războiului. a încetat din viață.

— Pe linia Rouen-Paris, s'au inaugurat azi primele trenuri cu instalații radiofonice.

În primul tren ce a parcurs această distanță, cu posturi de recepție de radio, au călătorit miniștrii Lucrărilor Publice și Poștei Telegrafelor și Telefoanelor, precum și numeroase personalități, Experiența a reușit pe deplin.

— Generalul francez Gouraud și-a manifestat dorința să viziteze țara noastră.

Data vizitei va fi pe la începutul lui Mai. — S'a acordat marei artistei franceze, d-na Cecile Sorel contesă de Ségur, distincția «Bene Merenti», cl. I

S'a dat un ceai în saloanele d-nei Alexandrina Cantacuzino în onoarea marei artistice cu care prilej i s'a remis distincția acordată.

— Cu ocaziunea celei de a 80-a aniversare a președintelui republicii Massarik, consiliul de miniștri a hotărât să supună parlamentului spre votare două proiecte de legi.

Prin primul proiect de lege se pune la dispoziția președintelui republicii un fond de mai multe milioane coroane, iar prin al doilea proiect de lege se constată meritele câștigate de d. Massaryk pentru binele patriei.

— Congresul studentesc al Micii Înțelegeri a avut loc la Praga în zilele dela 24 Februarie — 1 Martie. 600 delegați români și Iugoslavi erau așteptați. Congresul este pus sub președinția de onoare a d-lor Benes, ministrul afacerilor străine, Derer, ministrul instrucției publice, Basta, primarul capitalei, și Abatele Zavoral, cât și toți rectorii înalțelor școli cehe. Se vor ține trei mari conferințe: Mica Antantă economică. Mica Înțelegere și problema accesului la mare.

Conferințele vor fi făcute de către profesori universitari din cele trei țări.

Se vor organiza de asemenea excursiuni în domeniul tehnic agricol și medical.

— Regimentele armatei ungare vor purta în viitor numele personajelor istorice amintind trecutul Ungariei. O propunere a fost făcută în acest sens regentului Horthy, care a acceptat-o în principiu. Ministrul armatei acordă foarte mare importanță cultului tradiției

— Unul din scriitorii maghiari din cei mai originali de după războiu, Dezideriu Szabo, a hotărât de a se lepăda de națiunea din care făcea parte și de a trece în rândul scriitorilor români, fapt care a stârnit interes, cunoscut fiind talentul de mare romanicer al acestui fecund scriitor.

— Un articol din «Fédération Balkanique» publică câteva informațiuni despre numărul școlilor românești din republica sovietică a Moldoviei. Revista, publicând și un al doilea articol despre Republica Moldoviei.

«Pentru a pregăti institutorii pentru școlile moldovenești, s'a înființat acum trei ani un institut de pedagogie și o universitate populară»

«Un comitet de știință și de artă moldovenească, se ocupă în special de filologia limbii moldovenești, cum și de dezvoltarea literaturii și artei moldovenești. Ediția de stat moldovenească, a publicat, în ultimii cinci ani, 160 cărți școlare și altele, în limba moldavă, în mii de exemplare.»

«Asociațiunea scriitorilor moldoveni» publică din 1928 un ziar, intitulat «Moldova literară».

«Dela întemeierea republicii, adică de cinci ani, apare de trei ori pe săptămână un ziar politic, scris jumătate în moldovenește și jumătate în limba rutenească.»

— Ziarele din Barcelona anunță vânzarea pavilionului expoziției românești, Deputăției provinciale, care va instala casa românească pe muntele Montseny, la o latitudine d 1.200 m. spre a servi adăpost de vară excursioniștilor.

— A apărut la «Scrișul Românesc» din Craiova, într'o admirabilă traducere, marea lucrare a lui Emil Ludvig, «Julie 14», în care marele scriitor german, tratează, într'o formă cu totul nouă, problema atât de mult discutată a *originei războiului*.

— A apărut tot în editura «Scrișul Românesc» dela Craiova, «Dolor» noul Roman al cunoscutului scriitor I. Agârbiceanu.

— Imediat după retragerea totală a trupelor franceze din Renania, se va ridica la Mayenta un monument lui Stresemann, ca eliberator al teritoriului german și al Rinului.

Subscripția publică deschisă de curând în acest scop a dat rezultate foarte satisfăcătoare.

— S'a încheiat conferința feroviară polono-ceho-română, stabilindu-se un deplin acord în ce privește deschiderea noii linii Maramureș-Bucovina.

Linia va lega Oradea cu Cernăuți, trecând pe teritoriul Cehoslovaciei și Poloniei.

— Joi 30 Ian., a avut loc la Universitatea din București, lecția de deschidere, a Prof. Dr. C. Bacaloglu — cunoscutul clinician — la catedra de Anatomie patologică, vacantă prin stingerea savantului Prof. Dr. V. Babeș.

— D-l Prof. George I. Brătianu, lucrează în colaborare cu D-l Prof. Giurescu, la întocmirea memoriilor, marelui Ion I. C. Brătianu.

Conferințele Ateneului Român—Oradea.

Noembrie 1929—Martie 1930.

1. Despre arta religioasă, D-l I. D. Ștefănescu (Prof. la Sorbona).
2. Revizuirea Tratatelor, D-l G. Sofronie, Prof. Universitar.
3. Moralitatea în artă, D-l Profesor G. Bota.
4. Pictorul Grigorescu, D-l I. D. Ștefănescu (Prof. la Sorbona).
5. Chestia Romană. situația politică actuală a Papalității, acordurile de la Latran, D-l Prof. Univ. Bogdan Ionescu.
6. Fenomenele generale ale vieții, D-l Prof. Al. Andreescu.
7. Apărarea populației în contra atacurilor cu gaze, D-l Capitán Gh. Cristescu.
8. Chestia Feministă, D-l Prof. univ. Petrescu Ercea.
9. Presa românească, D-l Colonel George Bacaloglu.

BIBLIOGRAFIE

Cărți primite:

1. C. Ardeleanu: «Am ucis pe Dumnezeu». Ed. «Cartea Românească» București, 1929, 241 pag., 90 lei.
2. Otilia Cazimir: «Grădina cu Amintiri». Ed. «Cartea Românească» București, 1929, 254 pag., 84 lei.
3. Jean Bart: «Peste Ocean». Ed. «Cartea Românească» București, 1929, 251 pag., 84 lei.
4. I. Simionescu: «Calendarul Gospodarului». Ed. «Cartea Românească» București, 1929, 96 pag., 30 lei.
5. * * *: «Anuarul Ateneului Român pe 1928». Tip. «I. C. Văcărescu» 1929, București, 243 pag., 60 lei.
6. Alex. Al. Fălcoianu: «Arborele Genealogic al familiei Fălcoianu».
7. Damian Stănoiu: «Duhovnicul Ma cilor». Ed. «Cartea Românească», 1929 București, 230 pag., 75 lei.
8. Mihail Codreanu: «Turnul de Fildeș». Ed. «Cartea Românească» 1929 București, 130 pag., 60 lei.
9. I. Simionescu: «Afganastanul». Ed. «Cartea Românească», 1928 București, 30 pag., 5 lei.
10. Victor Lazar: Asoc. «Astra» «Părerii și Propunerii», Sibiu, 13 pag.
11. Ion Georgescu: «Metanii și Ore». Tip. «I. Călinescu» Buzău, 1929, 95 pag., 60 lei.
12. * * *: «Bulet. Trimestrial al Publicațiilor din România», 1928.
13. Paul Teodorescu: «Tolstoi». Ed. «Institutul de Literatură», 1929, 19 pag., 20 lei, București.
14. Ionel Teodoreanu: «Bal Mascat». Ed. «Cartea Românească» 447 pag., 150 lei, 1929 București.
15. Locol. M. Zapan: «Gazele otrăvitoare întrebuințate în războiu». Ed. «Cartea Românească», 1929, 32 pag.
16. Locol. M. Zapan: «Cinematografia». Ed. «Cartea Românească», 32 pag., 5 lei, 1929 București.
17. G. A. Florea: «Fabricarea sticlei». Ed. «Cartea Românească» 1929 București, 32 pag., 5 lei.
18. Gh. G. Antonescu: «Conceptii și Realizări în Pedagogie». Ed. «Casa Școalelor», 428 pag., 90 lei, 1929 București.
19. * * *: «Catalogue 1904-1929». Les Editions G. Van Oest Paris.
20. * * *: «Catalogue Général Des Collections et Des Livres. D'art Edites Par. Les Beaux-Arts. Ed. G. Van Oest, Paris.
21. Henry V. Gabunea: «Mărturisiri». Tip. «Convorbiri Literare», 1929 București, 66 pag., 40 lei.
22. Gh. Comicescu: «Raportul între intuiție și abstracție în învățământ». Tip. «Cartea Românească» Cluj, 1929, 225 pag., 130 lei.
23. * * *: «Buletinul Agriculturii» An. 10 Seria II, 1929. Instiit. de Arta Grafice «Bucovina», 352 pag., 200 lei.
24. Constantin D. Mereanu: «Neguțătorul de povești». Ed. «Cartea Românească» 1929, 180 pag., 90 lei, București.
25. Th. D. Speranția: «Inceput de Viață». Ed. «Cartea Românească» București, 75 lei, 1930.
26. Constantin Kirișescu: «Porunca a Zecea». Ed. «Cartea Românească» București, 1930, 189 pag., 75 lei.
27. Mircea Damian: «Eu și frate-meu?». Ed. «Ramuri» Craiova, 1929, 150 pag., 70 lei.
28. Alex. Popescu-Telega: «Idealul Vremii». Ed. «Ramuri» Craiova, 1929, 190 pag., 80 lei.
29. Ion Sân-Gorgiu: «Mihail Eminescu și Goethe», Ed. «Ramuri» Craiova, 1930, 44 pag.
30. Pantelimon Diaconescu: «Adevăr și Dreptate». Ed. «Cartea Românească», 1930 București, 138 pag., 42 lei.
31. Lucia Mantu: «Umbre Chinezești». Ed. «Cartea Românească», 1930 București, 187 pag., 75 lei.
32. Louis C. Schroeder: «Antrenamentul în atletismul de stadion» Ed. «Cartea Românească» București, 64 pag., 40 lei.
33. I. Simionescu: «Goethe ca Naturalist», Ed. «Cartea Românească» București, 1930, 64 pag., 8 lei.
34. Dr. Ioan Lupăș: «Anastasia Șaguna» Ed. «Cartea Românească» 1929 București, 32 pag., 5 lei.
35. J. Kessel: «Noptii Prințiare». Ed. «Naționala» S. Ciornei București 378 pag., 65 lei.
36. Grasia Deledda: «Iedera». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 252 pag., 60 lei.
37. Maurice Dekobra: «Flăcări Catifelate». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 262 pag., 65 lei.
38. Guy Chantepleure: «Sărut sub clar de lună». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 251 pag., 70 lei.
39. Gyp: «Mărișul Corysei». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 119 pag., 60 lei.
40. Miguel de Unamuno: «Negura». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 242 pag., 65 lei.
41. Marcel Prévost: «Feceoarele nebune». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 269 pag., 60 lei.
42. Ștefan Zweig: «Simțuri Rătăcite». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 1929, 184 pag., 60 lei.
43. Alfredo Panzini: «Caut nevastă». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 1928, 233 pag., 65 lei.
44. Nicolas Segur: «Perdeaua Roșie». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 1928, 184 pag., 50 lei.
45. George Sand: «Lelia» Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 1928, 224 pag., 45 lei.
46. Anatole France: «Thais». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 1928, 234 pag., 50 lei.
47. Guy Chantepleure: «Pasagera». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 1928, 379 pag., 70 lei.
48. D. D. Patrașcanu: «Un prânz de gală». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 1929, 246 pag., 75 lei.
49. André Maurois: «Ctimate». Ed. «Naționala» S. Ciornei 1929, București, 258 pag., 70 lei.

50. C. C. Petrovici: «Turneul Candidaului». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 237 pag., 80 lei.
51. Pierre de Couleucain: «Aristocrație Americană». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 322 pag., 75 lei.
52. Tudor Arghezi: «Icoane de lemn». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 300 pag., 100 lei.
53. Marcel Prévost: «Bărbatul Candid». Ed. «Naționala» S. Ciornei București 232 pag., 70 lei.
54. Leon Tolstoi: «Ana Karenina». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, Vol. I 476 pag., 90 lei.
55. Leon Tolstoi: «Ana Karenina». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, Vol. II 558 pag., 90 lei.
56. Cezar Petrescu: «Simfonia Fantastică». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 206 pag., 80 lei.
57. Cezar Petrescu: «Calea Victoriei». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 389 pag., 120 lei.
58. Claude Farrère: «Civilizații» Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 280 pag., 65 lei.
59. E. Lovinescu: «Horatiu» (cl. VII Liceală). Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 96 pag., 50 lei.
60. Mihail Sadoveanu: «O întâmplare ciudată» Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 233 pag., 75 lei.
61. Henry Bordeaux: «Andromeda și Monstrul». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 138 pag., 50 lei.
62. Roland Dorgèles: «Crucele de lemn». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 274 pag., 70 lei.
63. Alexandru Kuprin: «Sulamita». Ed. «Naționala» S. Ciornei București 156 pag., 45 lei.
64. Dr. Iosif I. Cabrea: «Individualizarea învățământului». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 112 pag., 65 lei.
65. G. G. Antonescu: «Educația morală în Școala Românească». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 44 pag., 25 lei.
66. Guy Chantepleure: «Logodna de Primăvară». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 399 pag., 75 lei.
67. Stanislas Presybyzowski: «Vraja Păcatului». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 146 pag., 45 lei.
68. Pierre Benoit: «Koenigsmark». Ed. «Naționala» S. Ciornei București 259 pag., 65 lei.
69. Aureliu Weiss: «Autorii și Părerii». Ed. «Naționala» S. Ciornei București 273 pag., 80 lei.
70. Romulus Cioflec: «Sub soarele polar». Ed. «Naționala» S. Ciornei București, 117 pag., 85 lei.
71. I. Al. Brătescu-Voinești: «Firimituri». Ed. «Cartea Românească» București, 168 pag., 80 lei.
72. Gala Galaction: «Caligraful Tertiu». «Cultura Națională» București, 179 pag., 45 lei.
73. General Teodor Georgescu: «Memorii pentru normalizarea pensiunilor militare»

Reviste și publicații periodice:

1. Adevărul Literar și Artistic. An. IX No. 472-480, București.
2. Arhivele Oltenei. An. VIII No. 45-46, 1929, Craiova.
3. Apercus. Octomvrie 1929, No. 1, Les Editions G. Van Oest, Paris.
4. Arhiva. An. XXXVII No. 1, 1930, Iași.
5. Analele Brăilei. An. I No. 1-3, 1930, Brăila.
6. Buletinul Asoc. de Turism «România». An. III No. 12, 1929, An. IV No. 1, București.
7. Buletinul Cărții Românești. An. I No. 11-12, An. II No. 1, 1930, Buc.
8. Bul. Comis. Mon. Istorice. An. XXII Fas. 60, Vălenii-de-Munte.
9. Câmpul. An. 21 No. 23-24, An. 22 No. 1-2, 1930, București.
10. Convorbiri Literare. An. 63, Ianuarie 1930, București.
11. Foiaș Interesantă. An. XXV No. 49-50, 1929, Orăștie.
12. Flacăra. An. I No. 1-2, 1930, Reșița.
13. Gândirea. An. IX No. 12, 1929, București.
14. Gazeta de Duminecă. An. X No. 51-52, 1929, Șimleul-Silvaniei.
15. Învățământul Meserilor. An. VIII No. 12, Cluj.
16. Învățătorul. An. X No. 6-10, 1930, Cluj.
17. Îndreptar. An. I No. 1, 1930, București.
18. Junimea Literară. An. XXVII No. 9-12, 1929, Cernăuți.
19. Lupta cea Bună. An. III No. 11-12, 1929, Câmpulung-Muscel.
20. Lîmba Română. An. II No. 4-7, 1930, București.
21. Luceafărul. An. II No. 7, 1929, Brăila.
22. Muguri. An. I No. 1, 1930, Satu-Mare.
23. Monit. Municip. Timișoara. An. VI No. 44-45, An. VII No. 1-2, Timiș.
24. Monitorul Brăilei și Galati. An. VII No. 340, Brăila.
25. Monitorul Comunal al Oradei. An. III No. 16-17-18, Oradea.
26. Moldova Literară. An. III No. 10-12, Mihaileni-Dorohoi.
27. Nădejdea. An. III No. 51, 52, 53, An. IV No. 2-3, Vršac-Jugoslavia.
28. Natura. An. XVIII No. 10, An. XIX No. 1, București.
29. Neamul Românesc p. popor. An. XVIII No. 1-3-4, 1930, G.-Chitila.
30. Observatorul. An. II No. 7, Beiuș-Bihar.
31. Pastorală P. S. Episcop. Ort. al Orăștiei.
32. România Aeriană. An. III No. 24-25, 1929, An. IV No. 26-27, 1930, Buc.
33. Revista Funcționarilor Publici. An. IV No. 10-11-12, 1930, Buc.
34. Revista Realitatea Ilustrată. An. IV No. 159, 1930, București.
35. Revista Clasică. An. V No. 3, 1929, București.
36. Rev. Artileriei. An. XLII No. 11-12, 1929, An. XLIII No. 1, 1930, Timiș.
37. România Militară. An. LXVI No. 10-11, 1930, București.
38. Revista Învățătorilor. An. II No. 7-8, 9, 1929, Bacău.
39. Revista Infanteriei. An. XXXIII No. 333-334, 1929, București.
40. Răsăritul. An. XI No. 15-16, București.
41. Ramuri. An. XXIII No. 10-11, Craiova.
42. Raze de Lună. An. I No. 5, 1929, București.
43. Revista Marinei. An. IV No. 3, 1929, București.
44. Revista Industrială. An. XXXI No. 7-12, 1929, București.
45. Rîtmuri. An. I No. 4-5, 1930, Brașov.
46. Revista G-lă a Învățământului. An. XVII No. 10, București.
47. Solidaritatea Creștină. An. VI No. 81, 82, 1929, Brăila.
48. Studentul. An. II No. 11, 1929, Chișinău.